

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

NOORA ENQVIST

Kuvallisen ilmaisun soveltaminen Icehearts-toiminnassa

Sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen

SOSIONOMIN TUTKINTO-OHJELMA
2024

TIIVISTELMÄ

Enqvist, Noora: Kuvallisen ilmaisun soveltaminen Icehearts-toiminnassa;
Sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen
Opinnäytetyö, AMK
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi (AMK)
Joulukuu 2024
Sivumäärä: 51

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kuvataideterapeuttisen ryhmätoiminnan hyvinvointia lisääviä vaikutuksia Icehearts-joukkueen toiminnassa. Lähtökohtana oli kuvataideterapeuttisen menetelmän käyttö ja sen soveltaminen yhteisölähtöisesti.

Lasten arki on muuttunut pandemian, Ukrainan sodan, inflaation ja elinkustannusten nousun seurauksena. Nämä tekijät ovat tutkimuksien mukaan heikentäneet lasten hyvinvointia niin kouluissa, kuin arjen vapaa-ajallakin. Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointia lisäävät vaikutukset ovat kiistattomia faktoja. Icehearts-ideologian mukaan sen toiminta edistää tukea tarvitsevien lasten ja nuorten hyvinvointia, vahvistaa osallisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Icehearts-toiminta perustuu arvomaailmaan, jossa jokainen lapsi on arvokas.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Käytännön toiminnallisena osuutena toteutettiin viisi kuvataideterapeuttista ryhmätuokiota kevästä syksyyn 2024. Tutkimusotteena työssä käytettiin kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusotetta. Laadullista tutkimusmenetelmää hyödyntävä tutkimus tarkastelee ihmisten välistä sosiaalista maailmaa. Sen avulla voidaan myös tavoittaa ihmisen omakohtaisesti merkitykselliseksi kokemia elämänpolkuja.

Aineistonkeruumenetelminä käytettiin ohjaajan osallistuvaa havainnointia sekä toiminnassa syntynyttä kuvamateriaalia. Teoriapohjassa kuvataan Icehearts-toimintaa sekä kuvataideterapeuttista menetelmää lasten hyvinvoinnin edistämisen tukena. Teoriaosuudessa käsitellään myös mielen hyvinvointia, syrjäytymistä, yhteisöllisyyttä, sosiaalisia taitoja ja ryhmän vuorovaikutusta. Opinnäytetyössä käytettiin apuna uusimpia lasten ja nuorten kyselytutkimuksia, joiden pohjalta kuvataan hyvinvointia, syrjäytymistä ja sen ennaltaehkäisyä.

Tutkimuksen tulokset osoittivat kuvataideterapeuttisen ryhmätoiminnan monipuoliset hyödyt muuten niin liikunnallisen Icehearts-joukkueen toiminnassa. Tulokset ja johtopäätökset vahvistivat tutkittuun tietoon nojaten, että kuvan tekeminen antoi Icehearts-lapsille tilaisuuden rauhoittua ja hiljentyä. Kuvan tekeminen oli lisäksi luova prosessi ja osa vaihtoehtoista kommunikaatiota. Kehittämistyön prosessin aikana korostui myös ohjaajan ammatillisen identiteetin kasvun tärkeys.

Avainsanat: Icehearts, ennaltaehkäisy, kuvataideterapia, yhteisöllisyys

ABSTRACT

Enqvist Noora: Applying visual expression in Icehearts-activities;
Promoting social well-being
Bachelor's thesis AMK
Bachelor of Social Services
December 2024
Number of pages:51

The purpose of the thesis was to investigate the well-being enhancing effects of art therapy based group activities within the Icehearts-team. The starting point was the use of art therapy method and its community-centered application.

Children's daily lives have been affected by the pandemic, the war in Ukraine, inflation, and rising living costs. According to studies, these factors have negatively impacted children's well-being both in schools and during their free time. The well-being benefits of culture and physical activity are indisputable. According to the Icehearts-ideology, its activities promote the well-being of children and young people in need of support, strengthen their sense of inclusion, and prevent social exclusion. Icehearts is grounded in the value that every child is valuable.

The thesis was carried out as a practice-based project. Its practical component consisted of five art therapy-based group sessions conducted from spring to fall 2024. The research employed a qualitative approach, which focuses on exploring the interpersonal social world and capturing the personally meaningful life experiences of individuals.

Data collection methods included participatory observation by the group leader and visual materials created during the sessions. The theoretical framework describes Icehearts-activities and art therapy methods as tools for promoting children's well-being. The theoretical section also addresses mental well-being, social exclusion, community, social skills, and group interaction. The thesis also utilized the latest surveys on children and young people to illustrate issues related to well-being, social exclusion, and its prevention.

The findings demonstrated the diverse benefits of art therapy-based group activities within the otherwise sports-oriented Icehearts-team. The results and conclusions, grounded in research, confirmed that creating art provided Icehearts-children with opportunities for calmness and introspection. Additionally, the art-making process was a creative experience and a form of alternative communication. The development process also highlighted the importance of the group leader's own growth in professional identity.

Keywords: Icehearts, prevention, art therapy, community

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	7
2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat.....	7
2.2 Työelämäyhteys ja yhteistyökumppanit.....	7
2.3 Toimintaympäristö	8
2.4 Opinnäytetyön tavoitteet.....	8
3 OPINNÄYTETYÖN KESKEISET KÄSITTEET	9
3.1 Mielen hyvinvointi	9
3.2 Syrjäytyminen	11
3.2.1 Syrjäytymisen ennaltaehkäisy	13
3.2.2 Syrjäytymistä ehkäisevät palvelut.....	14
3.2.1 Katsaus hallitusohjelman sosiaaliturvan leikkausten vaikutuksista lapsiperheisiin	15
3.3 Yhteisöllisyys.....	15
3.4 Sosiaaliset taidot	16
3.5 Vuorovaikutus ryhmässä	17
4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT	17
4.1 Laadullinen tutkimus.....	18
4.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	18
4.3 Havainnointi.....	19
4.4 Opinnäytetyön eettisyys	19
5 ICEHEARTS RY	20
5.1 Icehearts koulun tukena	21
5.2 Liikunta toimintamallina	22
5.3 Icehearts-tyttötyö.....	23
5.4 Tutkimuksia ja seurantaa.....	24
5.5 Taiteen ja kulttuurin merkitys Icehearts-työssä.....	25
6 KUVATAIDETERAPEUTTINEN MENETELMÄ.....	26
6.1 Kohti taiteilua	26
6.2 Kuvataideterapia	27
6.3 Kuvataideterapeuttinen ryhmä.....	28
6.3.1 Ryhmän perustaminen.....	28
6.3.2 Kuvan tuottaminen.....	29
6.3.3 Kuvan jakaminen	29
6.4 Taidetta Icehearts-tyttöjen ryhmässä	30

7 TOIMINNALLISEN OSUUDEN KUVAUKSET.....	30
7.1 Tuokio 1: Oma fiilis	32
7.2 Tuokio 2: Canvas-taulu.....	35
7.3 Tuokio 3: Yksi työ yhdessä.....	37
7.4 Tuokio 4: Oma lippu	39
7.5 Tuokio 5: Iceheartsin merkitys.....	41
7.6 Lasten oma arviointi	43
7.7 Yhteenveto kuvataideterapeuttisesta, ennaltaehkäisevästä toiminnasta tuloksineen	44
7.8 Kuvataideterapeuttisen menetelmäprosessin jatko Icehearts-joukkueessa	45
8 OMA POHDINTA	46
8.1 Eettinen pohdinta	46
8.2 Oma ammatillinen kasvuni	47
8.3 Tulevaisuuden visiot.....	48
LÄHTEET.....	49

1 JOHDANTO

Lasten ja nuorten pahoinvointi on tänä päivänä huolenaiheena eri ammattiryhmissä. Lastenklirikoiden Kummien, Suomen Rehtorit ry:n sekä MTV-uutisten toteuttaman uusimman rehtorikyselyn mukaan peräti 86 % kyselyyn vastanneista rehtoreista kokee mielenterveyshaasteiden lisääntyneen lapsiperheissä viimeisen vuoden aikana. Tällä hetkellä resurssit ja hoitojärjestelmät eivät pysty toivotulla tavalla vastaamaan kasvavaan tarpeeseen. Valtaosa rehtoreista sanoo, että tuen tarpeessa olevien oppilaiden määrä on kasvanut. (Rehtorikysely 2024) SOS-Lapsikylän julkaisema Näin Suomen lapset ja nuoret voivat-data perustuu yli 35 000 lasten ja nuorten kanssa käytyyn keskusteluun Apuu-chatissa vuoden 2023 aikana. Keskusteluissa korostuu vahvasti lasten ja nuorten kaipuu arjen rutiineihin ja aikuisen läsnäoloon. (SOS-Lapsikylä, 2023) Lasten ja nuorten ruutuajasta ja kännykänkäytöstä on myös valtavasti keskustelua. Ilmiöstä keskustellaan usein huolestuneeseen sävyyn. Tutkimusta digilaitteiden erilaisista käyttötavoista on tehty paljon, mutta kuitenkin sen verran lyhyen aikaa, ettei lopullisia päätelmiä laitteiden vaikutuksista voi tehdä.

Jo yksi luotettava ja lapsen elämässä aktiivisesti mukana oleva aikuinen voi olla ratkaisevan tärkeä tuki ja turva lapselle, jonka perheessä on monenlaisia kasautuneita haasteita. Tähän periaatteeseen pohjautuu Suomessa kehitetty Icehearts-toimintamalli, joka tarjoaa varhaista tukea lapsille, joista on herännyt erityistä huolta jo varhaisessa vaiheessa. Icehearts-kasvattaja tukee lasta ja nuorta koulunkäynnissä, oppimisessa, liikuntaharrastuksissa, elämäntaitojen kehittämisessä sekä tulevaisuuden koulutus- ja uravalinnoissa. Kasvattaja rakentaa pysyvän luottamussuhteen joukkueensa lapsiin, joilla on kohonnut riski jäädä syrjään koulusta, harrastuksista ja elintärkeistä ihmissuhteista. (Icehearts, 2024.)

Taideterapiaa ja sen menetelmiä voidaan laajalti hyödyntää erilaisissa ihmisissä sekä erilaisten asiakasryhmien kanssa. Kuvallista luovaa toimintaa on pidetty voimavarana sekä kasvatuksessa, että taideterapiassa (Seeskari, 2004, s. 11). Tämänhetkinen työni tyttöjen Icehearts-kasvattajana vie mielenkiintoni heidän kanssaan tehtävään taidetyöskentelyyn. Olen päässyt aitiopailkalta seuraamaan lasten työskentelyä taiteen parissa ja nähnyt miten se rauhoittaa fyysisesti aktiivisia lapsia.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyöni on vahvasti työelämälähtöinen. Tärkeässä osassa ovat lasten hyvinvoinnin tukeminen ja mielekkään tekemisen luominen osaksi Icehearts-joukkueen toimintaa. Haluan myös tuoda esille tyttöjen kanssa tehtävän työn merkityksellisyyden.

2.2 Työelämäyhteys ja yhteistyökumppanit

Aloitin sosionomiopinnot Satakunnan Ammattikorkeakoulussa syksyllä 2021. Opintojeni suuntaus on kuvataideterapeuttinen menetelmä. Keväällä 2022 aloitin nykyisen työni Icehearts ry:ssä tyttöjoukkueen kasvattajana Pohjois-Porissa. Ensimmäisen kevään tutustuin lapseen esikoulussa ja Icehearts-joukkueeseen valittiin ensimmäiset kaksi lasta. Syksyyn 2024 mennessä joukkue on kasvanut pikkuhiljaa kymmeneen tyttöön, ja lapset ovat tällä hetkellä 9–10-vuotiaita.

Opintojeni edetessä olen tehnyt Icehearts-joukkueeni kanssa taidetta, sekä olen käyttänyt taideterapeuttista menetelmää Icehearts-toiminnassa säännöllisin väliajoin. Joukkue kasvaa aikanaan vielä pikkuhiljaa, mutta opinnäytetyöni

toiminnallinen osuus on tehty aina niiden lasten kanssa, jotka ovat sinä päivänä olleet mukana toiminnassa. Icehearts ry:n kanssa yhteistyössä opinnäytetyön aiheeksi valikoitui kuvallisen ilmaisun soveltaminen Icehearts-toiminnassa. Icehearts-toiminnassa tärkeä elementti on joukkueurheilu ja liikunnan harrastaminen. Opinnäytetyössäni tuon esille näkökulman myös kuvataiteen hyvinvointivaikutuksista.

2.3 Toimintaympäristö

Pohjois-Porin Icehearts-toiminta on keskittynyt Kaarisillan yhtenäiskoululle. Koululla toimii sekä tyttö-, että poikajoukkue, jotka toimivat usein yhdessä. Icehearts on saanut koululta käyttöön ison luokan iltapäivätoimintaa varten. Lapset tulevat koulun jälkeen tilaamme, jossa syödään välipala. Iltapäivä koostuu erilaisesta suunnitellusta ohjelmasta usein liikunnallisen toiminnan parissa. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toimintaympäristö on ollut sekä koululla, että ulkona luonnossa.

2.4 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, lisääkö kuvataideterapeuttinen ryhmätoiminta Icehearts-lasten yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä parantaako se lasten vuorovaikutustaitoja. Havainnoin myös, paraneeko lasten sosiaalinen kanssakäyminen kuvataideryhmässä, kunnioittavatko he toisiaan ja näyttävätkö he empatiaa muita ryhmäläisiä kohtaan.

Kuvataideterapeuttinen toiminta tarjoaa lapsille luovan tavan itseilmaisulle ja ryhmä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden kokemisen mahdollisuuden, joilla on suora yhteys koettuun hyvinvointiin. Psykkisen ja kognitiivisen hyvinvoinnin arvioinnin jätän tutkimuksesta pois, koska sitä olisi vaikea arvioida, kun tutkimuskohteena ovat lapset. Sosiaalinen hyvinvoinnin edistäminen kuvallisen menetelmän avulla on opinnäytetyöni lähtökohtana.

3 OPINNÄYTETYÖN KESKEISET KÄSITTEET

3.1 Mielen hyvinvointi

Erik Allardtin (1976) teoriaa mukaillen ihmisen hyvinvointi perustuu useiden tarpeiden täyttymiseen. Voidakseen hyvin, ihmisellä tulee olla riittävä elintaso perustarpeidensa tyydyttämiseksi, merkityksellistä tekemistä sekä mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen. Lisäksi tärkeänä osana hyvinvointia ovat ihmissuhteet. Kaikkien näiden tekijöiden on toteuduttava ainakin jossain määrin, jotta hyvinvointi voi toteutua. (Karvonen ym., 2022, s. 11.)

Maailman terveysjärjestö WHO (2013) määrittelee mielenterveyden hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihminen pystyy selviytymään elämään kuuluvista haasteista, työskentelemään ja ottamaan osaa yhteisönsä toimintaan. Lapsilla ja nuorilla hyvinvoiva mieli mahdollistaa erilaisten kehitysvaiheiden läpikäymisen. Myönteinen minäkuva itsestään edesauttaa selviytymistä kotona, koulussa ja kavereiden kanssa. Riittävän hyvä itsetunto on suojaava tekijä, joka vaikuttaa positiivisesti sosiaalisiin suhteisiin, tunnesäätelytaitoihin sekä koulumenestykseen. Myös myönteinen kokemus johonkin yhteisöön kuulumisesta vahvistaa hyvinvoinnin kokemusta. Itsensä hyväksyminen, kyky sietää ikäviä tunteita, tunnetaidot ja arjen ihmissuhteet tukevat mielenterveyttä. Lapsilla ja nuorilla nämä taidot karttuvat vuorovaikutuksessa ja aikuisen ohjaus on tärkeässä osassa mielenterveystaitojen harjoittelussa. (Lassander & Karila-Hietala, 2015, s. 13–14.)

Mielenterveyden suojatekijät vahvistavat lapsen ja nuoren toimintakykyä, kun taas riskitekijät saavat turvallisuudentunteen järkkymään ja vaikeuttavat elämää. Monet suojaavista tekijöistä on sellaisia, joihin luodaan perusta jo varhaisessa vuorovaikutuksessa vanhemman ja lapsen välillä. Suojatekijät auttavat selviytymään kriisitilanteista. (Kuvio 1.) (Lassander & Karila-Hietala, 2015, s. 15–16.)

<p style="text-align: center;">Sisäiset suojatekijät:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hyvä fyysinen terveys - Kyky luoda ja ylläpitää ystävyys- ja kaverisuhteita - Kysy sanoittaa ja ilmaista tunteita - Kyky ratkaista ongelmia ja ristiriitoja - Itsensä arvostaminen ja hyväksyminen - Hyväksytyksi tulemisen tunne - Perimä - Varhaiset ihmissuhteet - Kyky puhua mieltä askarruttavista asioista - Kyky pyytää ajoissa apua - Positiivinen elämänasenne - Sinnikkyys - Yhteyden kokemisen tunne 	<p style="text-align: center;">Ulkoiset suojatekijät:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin - Perhe ja kaverit, sekä muu turvaverkko - Koulunkäynti ja opiskelu - Koulumenestys - Turvallinen kasvuympäristö - Vakaat kotiolot - Harrastukset - Kuulluksi tuleminen - Kodin ulkopuoliset ihmissuhteet - Mahdollisuus saada apua tarvittaessa - Säännöllinen päivärytmi
<p style="text-align: center;">Sisäiset riskitekijät:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kehityshäiriöt, perimä - Itsetunnon haavoittuvuus - Epävakaa varhaiset ihmissuhteet - Eristäytyminen ihmissuhteista - Avuttomuuden tunne - Sairaudet - Oppimisvaikeudet - Ristiriidat seksuaalisen identiteetin kehityksessä 	<p style="text-align: center;">Ulkoiset riskitekijät:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Perheen epävakaus - Perheen taloudelliset vaikeudet - Menetykset - Väkivalta, hyväksikäyttö - Kiusatuksi tuleminen - Päihteidenkäyttö - Haitallinen asuin ympäristö - Psyykkiset häiriöt perheessä - Leimautuminen

Kuvio 1. Mielenterveyden suojatekijät vahvistavat lapsen ja nuoren toimintakykyä, kun taas riskitekijät vaikeuttavat elämää (Lassander & Karila-Hietala, 2015, s. 15).

Lapsuuden elinolosuhteilla ja kokemuksilla on kauaskantoisia vaikutuksia koko elämän ajan. Yhteiskunnan kannalta lapsuuden hyvinvoinnin mittaaminen on tärkeää, koska se heijastuu myöhempiin elämänvaiheisiin ja yhteiskunnan toimivuuteen. Esimerkiksi vähentämällä huono-osaisuuden tekijöitä, jotka lisäävät syrjäytymisriskiä, voidaan kasvattaa tulevaisuudessa aktiivisesti yhteiskuntaan osallistuvien aikuisten määrää.

Lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseksi on tarjolla monia menetelmiä, joita kehitetään jatkuvasti. Suurin osa on suunniteltu kouluympäristöön ja voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin:

1. **Työntekijöiden osaamisen kehittämisen menetelmät:** Tavoitteena on lisätä työntekijöiden tunne-, vuorovaikutus- ja mielenterveysosa-

mista koulutusten ja oppaiden avulla. Näin he saavat välineitä ja toimintatapoja erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin lasten, nuorten ja heidän huoltajiensa kanssa.

2. **Mielenterveystaitojen vahvistaminen lapsilla ja nuorilla:** Menetelmillä harjoitellaan arjen taitoja, kuten tunteiden säätelyä, empatiaa, ongelmanratkaisua ja arjen hallintaa osana koulutyötä.
3. **Vertaistoiminnan ja osallisuuden lisääminen:** Tavoitteena on lisätä lasten osallistumista heitä koskeviin asioihin ja vahvistaa yhteisöllisyyttä.
4. **Yhteisön toimintakulttuuria kehittävät menetelmät:** Esimerkiksi kouluyhteisöjen kulttuuria kehittävät mallit.
5. **Kohdennetut menetelmät riskiryhmille:** Suunnattu erityisesti lapsille ja nuorille, joilla on riski mielenterveyden häiriöihin tai jo havaittuja ongelmia, kuten haastavissa perhetilanteissa.
6. **Sektorirajat ylittävä yhteistyö:** Esimerkiksi kouluterveydenhuollon ja kunnan mielenterveyspalveluiden yhteistyön kehittäminen lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi. (Aalto-Setälä ym., 2020.)

3.2 Syrjäytyminen

Syrjäytymistä käytetään kuvaamaan nykyajan yhteiskunnallisen huono-osaisuuden eri muotoja. Vaikka syrjäytymisestä puhutaan paljon, sille ei ole tarkkaa määritelmää. Syrjäytyminen voi johtua esimerkiksi työttömyydestä, köyhyydestä, mielenterveysongelmista, alkoholismista tai jäämisestä yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle. Se estää ihmisiä osallistumasta täysipainoisesti yhteiskunnan toimintaan. Erityisen alttiita syrjäytymiselle ollaan elämän muutostilanteissa, kuten koulun, opiskelun, työsuhteen tai parisuhteen päättyessä. Syrjäytymisen riski on korkea myös silloin, kun lapsi kasvaa ympäristössä, jossa useat syrjäytymisen merkit ovat läsnä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2024.)

Lasten arki on muuttunut pandemian, Ukrainan sodan, inflaation ja elinkustannusten nousun seurauksena. Nämä tekijät ovat heikentäneet lasten hyvinvointia niin arjessa, kouluissa, vapaa-ajalla kuin tutkimuksissakin. Lapsen ääni -raportti 2023 kuvaa kokemuksia pienituloisen perheen elämäntilanteesta, arjen vaikeuksista ja hyvinvoinnin vaarantumisesta. Kyselyn tulokset osoittavat, että lasten ja nuorten hyvinvointi on jakautunut vahvasti hyvinvoivien ja heikommin voivien välillä. Vastauksissa korostuu myös entistä huolestuttavampi kehitys mielenterveyden suhteen. Lapset kertovat aiempaa useammin mielenterveysongelmistaan, vaikeista tunteistaan sekä haastavista ihmissuhteista. Erityisesti itsetuhoisuuden kokemukset ovat lisääntyneet ja monien lasten mukaan he eivät ole saaneet tarvitsemiaan mielenterveystukipalveluita. Kyselyn tuloksista ilmenee myös, että pienituloisuus vaikuttaa merkittävästi hyvinvointiin: Stressi, ahdistus ja eriarvoisuuden tunne ovat yleisempiä pienituloisilla. Lapset ehdottavat köyhyyttä kokevien perheiden tukemiseksi taloudellista apua, ruoka-apua ja ilmaisia harrastusmahdollisuuksia. (Lapsen ääni 2023, s. 4.)

Syrjäytymisen ehkäisyssä yksi tunnistettu riskiryhmä ovat niin sanotut työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat NEET-nuoret (engl. not in employment, education or training). Heidän tilanteensa ei suoraan indikoi syrjäytymistä, vaan elämäntilanteet voivat vaihdella opiskelupaikan odottamisesta – välivuoteen. Kuitenkin NEET-nuorten riski syrjäytyä on suurempi erityisesti toisen asteen koulutuksen puutteen, pitkittyneen työttömyyden, terveysongelmien, sosiaalisten suhteiden puutteen, toimeentulotuen ja sukupolvien välisen syrjäytymisen vuoksi. Vuonna 2022 koulutuksen, työn tai asevelvollisuuden ulkopuolella oli 9,1 prosenttia 15–29-vuotiaista nuorista. Suurin osa heistä, 12,3 prosenttia, oli 25–29-vuotiaita. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien 15–29-vuotiaiden nuorten määrä pysyi lähes samana verrattuna vuoteen 2021. (THL, 2024.)

Suomessa n. 2600 nuorta jää vuosittain eläkkeelle masennuksen vuoksi. Nuorten mielenterveyshaasteet ovat lisääntyneet, hoitoon pääsy on vaikeaa ja jonot ovat pitkät. Nuorilta kysyttäessä, mikä heitä on auttanut, he eivät mainitse

ammattiryhmiä tai palvelutahoja vaan pikemminkin inhimillisiä kohtaamisia turvallisen aikuisen kanssa. (Ferretti ym., 2024, s. 9–10.)

3.2.1 Syrjäytymisen ennaltaehkäisy

On tiedossa, että syrjäytymisen ehkäisy on taloudellisesti ja inhimillisesti edullisempaa kuin korjaavat toimet. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja hyvinvointierojen kaventaminen ovat tärkeitä tavoitteita sekä kunnissa että hallitusohjelmassa. Esimerkiksi nuorisotakuulla on pyritty parantamaan nuorten pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille sekä ehkäisemään työttömyyden pitkittymistä ja syrjäytymistä. (Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu, 2022.)

Lasten ja nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä perheen terveyttä ja hyvinvointia edistävillä toimilla, sekä kohdistamalla tukea kasvuympäristöihin, koulunkäyntiin ja työelämään integroitumiseen. Mielensterveyttä edistäviä yhteiskunnallisia rakenteita voidaan parantaa muun muassa lisäämällä varhaiskasvatuksen ja koulun tietotaitoa ja resursseja. Kouluissa mielensterveystaitojen opettaminen kuuluu perusopetuksen opetussuunnitelman sisältöön. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on myös kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulla. (Lassander & Karila-Hietala, 2015, s. 17–18.) Peruskoulun yhteisöllinen ja yksilöllinen opiskeluhuolto sekä oppilaanohjaus ovat merkittävässä roolissa nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä (THL, 2024).

Myönteiset palvelukokemukset vahvistavat nuoren itseluottamusta ja uskoa itsenäiseen selviytymiseen. Parantamalla palvelujen saavutettavuutta, luottamuksellista suhdetta ja tuen oikea-aikaisuutta voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Nuoren osallisuus lisää hänen vaikutusmahdollisuuksiaan yhteiskunnassa. (THL, 2024.)

3.2.2 Syrjäytymistä ehkäisevät palvelut

Syrjäytymisen täsmällisen määritelmän puuttuessa ei myöskään syrjäytymistä ehkäiseviä palveluja ole yksiselitteisesti määritelty. Nuorten palvelut jäsenne-tään tuen tarpeen mukaan. Nuorille on tarjolla laaja valikoima peruspalveluja, kuten sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelut, työ- ja elinkeinopalvelut, nuoriso-työ sekä kulttuuri- ja liikuntapalvelut, joihin kaikilla nuorilla on oikeus. Kohta-laista tukea tarvitsevat nuoret voivat hyötyä vapaaehtoisista palveluista, kuten etsivästä nuorisotyöstä ja Ohjaamo-toiminnasta. Korkeimman intensiteetin palvelut, kuten erikoissairaanhoido, lastensuojelu ja päihde- ja mielenterveys-kuntoutus, ovat tarkoitettu suurimpaan tukeen kohdennetuille nuorille, ja niihin liittyy usein palvelutarpeen arviointi tai hoitosuunnitelma. Näiden palveluiden tavoite on vastata nuorten kärjistyneisiin hyvinvointi- ja terveyshaasteisiin. (Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu, 2022.) Nuorisotakuu takaa alle 25-vuotiaille ja alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille oikeuden työvoimaneu-vontaan ja yksilölliseen tukeen. TE-palvelut tekevät yhteistyötä työpajojen ja Ohjaamojen kanssa, tavoitteena ohjata nuoria koulutukseen ja työelämään. (THL, 2024.)

Nuoret toivovat palveluilta tukea ja vahvistusta itseluottamukselle, mutta osa kokee, ettei saa riittävästi apua. Palveluiden saatavuus ja laatu vaihtelevat asuinpaikan mukaan, ja palveluketjut voivat olla hajanaisia. Nuoret voivat ko-kea, että heidät määritellään syrjäytyneiksi tai haavoittuviksi, mikä voi ohjata tukea enemmän ongelmanratkaisuun kuin nuorten omaa toimijuutta ja osalli-suutta vahvistaviin toimiin. Nuorten tilanteita tulisi tarkastella myös yhteiskun-nallisten rakenteiden luoman eriarvoisuuden näkökulmasta. (THL, 2024.)

Palveluntuottajien hyvä yhteistyö edistävät lapsiperheiden joustavaa pääsyä palvelujen piiriin, etenkin tilanteissa, jossa perhe käyttää useita palveluja sa-manaikaisesti. Osallisuuden vahvistaminen edellyttää toimivaa yhteistyötä sekä sellaisen toimintakulttuurin luomista ja sisäistämistä, jossa työskennel-lään lapsiperheiden lähellä ja tuetaan lasten, nuorten ja perheiden aktiivista osallistumista. (Reivinen & Vähäkylä, 2013, s. 128.)

3.2.1 Katsaus hallitusohjelman sosiaaliturvan leikkausten vaikutuksista lapsiperheisiin

Hallitusohjelman sosiaaliturvan leikkaukset vuoteen 2027 mennessä vaikuttavat merkittävästi erityisesti lapsiperheisiin ja nuoriin. Toimeentulotuen tarpeen odotetaan kasvavan tuntuvasti, mikä lisää pienituloisten perheiden ja nuorten riskiä joutua taloudellisesti vaikeaan tilanteeseen. Lisäksi lapsiperheiden asumistuen leikkaus ja indeksikorotusten jäädyttäminen johtavat siihen, että tuet eivät kasva elinkustannusten mukana, mikä saattaa heikentää etenkin vuokralla asuvien lapsiperheiden asemaa. (Hiilamo ym., 2023.)

Nuorten kohdalla opintotuen painotus siirtyy opintolainan puolelle, mikä voi vaikeuttaa opiskelijoiden taloudellista tilannetta ja riippumattomuutta. Syrjäytymisvaarassa oleville lapsille ja nuorille sosiaaliturvan leikkaukset voivat myös vähentää mahdollisuuksia saada oikea-aikaista tukea. Näiden muutosten taustalla on säästöjen tavoite, mutta niiden pitkäaikaisvaikutukset voivat heikentää lapsiperheiden ja nuorten taloudellista turvallisuutta ja vähentää hyvinvointia. (Hiilamo ym., 2023.)

3.3 Yhteisöllisyys

Ihmiset eivät elä irti yhteiskunnasta, vaan he kuuluvat monenlaisiin ryhmiin. Ryhmät ovat taas osa laajempaa yhteisöä. (Niemistö, 2012, s. 39.) Yhteisöllisyys tarkoittaa ihmisten yhdessä tekemistä, vuorovaikutusta, toisten huomioimista ja vastuullisuutta yhteisen hyvän edistämiseksi. Yhteisöllisyys vahvistaa ihmisten välisiä siteitä ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Se edistää myös yhteistyötä ja yhteisen päämäärän saavuttamista. Yhteisöllisyys voi ilmetä esimerkiksi harrastusporukoissa, perheessä, työyhteisöissä tai naapurustossa. Yhteisöllisyydelle on monta määritettä, mutta Suomessa yhteisö on usein yhdistys, kuten harrastusjärjestö, kulttuuriyhdistys, urheiluseura tai kansalaisjärjestö. Nämä yhteisöt perustustuvat yhteiseen kiinnostuksen kohteeseen ja ne ovat vapaaehtoisia. (Ferretti ym., 2024, s. 15.) Iceheartsissa lapsi saa vertaisensa yhteisön, johon voi luottaa, ja jossa voi olla oma itsensä. On mahtavaa nähdä, kuinka tärkeäksi osaksi tämä yhteisö voi lapsen elämässä muodostua.

Icehearts onkin valittu vuoden 2018 positiivisimmaksi yhteisöksi, palkinnon myönsi Positiivarit raati (Icehearts, 2024).

Vuonna 2024 mPow-hanke toteutti nuorille kyselytutkimuksen Suomessa, Italiassa, Tšekissä ja Portugalissa. Tutkimuksessa selvitettiin miten yhteisöön kuulumisen vaikuttaa haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten elämään. Tutkimuksen mukaan suomalaisten nuorten vastauksista selvästi yleisin termi oli hyväksyminen. 30 prosenttia vastaajista mainitsi sen yhteisöön kuulumisen merkityksestä. Nuorten vastauksissa korostui myös, että he arvostavat ammattilaisissa luotettavuutta, ymmärtävyyttä, kärsivällisyyttä sekä välittämistä. (Ferretti ym., 2024, s. 36, 39.)

3.4 Sosiaaliset taidot

Sosiaalisten taitojen määrittely on paljon kiinni aikakaudesta ja kulttuurista. Monet sellaiset sosiaaliset mallit, jotka vielä muutama vuosikymmen sitten olisi kokonaan tuomittu, tulkitaan nykyisin pärjäämisen ja selviytymisen osoituksiksi. Toisaalta 50 vuotta sitten monet sellaiset hyvän sosiaalisen käytöksen mallit herättävät nykyisin jopa sääliä; silloin ei osattu pitää puoliaan. Nykyisin keskeistä sosiaalisista taidoista on kyky solmia nopeasti kontakteja hyvin erilaisiin ihmisiin. Myös keskustelukyky ja luonteva kanssakäyminen ihmisten parissa katsotaan hyviin sosiaalisiin taitoihin. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 20.)

Sosiaalisuus on ihmisen perustarve ja kaikki ihmiset ovat perustaltaan sosiaalisia. Ihminen on luotu elämään muiden kanssa vuorovaikutuksessa, mutta sosiaalisuuden asteessa voi olla suuria eroja. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 33.) Sosiaaliset taidot eivät ole synnynnäisiä, vaan ne opitaan kokemuksen ja kasvatuksen avulla. Sosiaaliset taidot tarkoittavat taitoa selvitä sosiaalisista tilanteista. Sosiaalisuus sen sijaan on synnynnäinen temperamenttipiirre. Sosiaalista ihmistä voitaisiin kuvata myös sanalla seurallinen, hän on kiinnostunut muiden ihmisten seurasta ja asettaa sen yksinolon edelle. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot voivat olla riippumattomia toisistaan. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 17–18.)

3.5 Vuorovaikutus ryhmässä

Vuorovaikutus on kahden tai useamman ihmisen välistä kommunikaatiota, jossa osapuolet ovat aloitteellisia, reagoivat toistensa viesteihin ja kokevat yhteyden toisiinsa. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus luo perustan kiintymyssuhteelle ja koko lapsen kehitykselle. Vuorovaikutusta tapahtuu kaikissa arjen kohtaamisissa ja puuhissa, ja sen kanavia ovat kosketus, ääni ja kasvokontakti. Vuorovaikutuksen avulla mahdollistuvat kiintymyssuhteen synty, lapsen fyysinen ja motorinen kehitys, tunnetaitojen kehittyminen, itsesäätelytaitojen kehittyminen, kokemus ympäristöön vaikuttamisesta ja itsetunnon ja myönteisen minäkäsityksen vahvistuminen. (Mielenterveystalo, 2024.)

Ryhmän jäsenten keskinäinen toiminta edellyttää erilaisia ratkaisuja, kuten toimintasääntöjen luomista, vallankäyttöä, yhteydenpitoa ja hyväksyntää (Niemistö, 2012, s. 114). Ryhmissä muodostuu myös erilaisia tunnesuhteita ja ne kertovat, mitä tunteita ryhmän jäsenet toisilleen herättävät. Toistuva kanssakäyminen herättää tunteita, kuten kiintymystä, torjuntaa, hyväksyntää tai vastenmielisyyttä. Myös oma sisäinen tila vaikuttaa tunteiden kokemiseen. Vuorovaikutuksessa osapuolet vaikuttavat toisiinsa ja vastaavat toistensa käyttäytymiseen sen mukaan mitä ovat tätä tulkinneet. (Niemistö, 2012, s. 18, 123.)

4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Käytännön toiminnallisena toteutuksena ohjasin Pohjois-Porin Icehearts-joukkueelle kuvataideterapeuttista ryhmää kevään ja syksyn 2024 aikana. Tarkastelen tässä opinnäytetyössäni viittä toiminnallista kuvataideterapeuttista kertaa. Opinnäytetyöni aineisto koostuu pääosin ryhmäprosessin aikana tekemistäni havainnoista, joista pidin päiväkirjaa, sekä ryhmäläisten tekemistä kuvista. Lapsilta on myös pyydetty

palautetta. Tutkimusotteena opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusotetta.

4.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten välistä sosiaalista maailmaa. Tutkimuksella on mahdollista tavoittaa myös ihmisen merkitykselliseksi koettua elämänpolkua. (Vilkka, 2021, luku 5, kohta Menetelmän erityispiirteet.) Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistokeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisista dokumenteista koottu tieto. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole löytää totuutta tutkittavasta asiasta, vaan ratkaista arvoituksia ihmisten kuvaamien kokemusten ja käsitysten avulla. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 3).

Tutkimuksessa korostuvat kolme näkökulmaa; konteksti, ilmiön intentio ja prosessi. Kontekstin näkökulman huomioon ottaminen tarkoittaa, että tutkija ottaa selvää millaisiin sosiaalisiin, kulttuurisiin, historiallisiin ja ammatillisiin yhteyksiin tutkittava asia liittyy. Intentio tarkoittaa, että tutkija tarkkailee tutkimustilanteessa, millaisia tarkoitusperiä tai motiiveja tutkittavan tekemiseen tai ilmaisuun liittyy. Prosessi tarkoittaa tutkimusaikataulun ja tutkimusaineiston tuotantoedellytysten suhdetta tutkijan tutkittavaa asiaa koskevaan ymmärtämiseen. (Vilkka, 2021, luku 5, kohta Menetelmän erityispiirteet.)

4.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Hanna Vilkan (2021) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö tarkoittaa käytännönläheistä, työelämälähtöistä tutkimusta, jossa teoreettisen tiedon yhdistetään toiminnalliseen osuuteen, kuten suunnitelman, ohjeen tai tapahtuman toteutukseen. Tämäntyyppisen opinnäytetyön tavoitteena on usein tuottaa konkreettista hyötyä työelämälle tai kohderyhmälle, kehittämällä ratkaisuja tai toimintamalleja tiettyyn tarpeeseen. Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan nähdä prosessina, joka yhdistää suunnittelua, toteutusta ja arviointia, ja jossa opiskelijan ammatilliset taidot kehittyvät käytännönläheisten tehtävien kautta.

4.3 Havainnointi

Tutkimusaineistoa voi kerätä havainnoinnilla, joka tapahtuu osallistuvalla havainnoinnilla tai ihmisten toimintaa tarkkailemalla. Havainnointi kertoo sitä mitä ihmiset tekevät ja miltä asiat näyttävät, eivät mitä ihmiset sanovat. Osallistuva havainnointi on hyvä tapa saada tietoa tutkittavasta niin yksilönä, yhteisön jäsenenä kuin suhteessa tutkijaan. Tutkija on vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ja tutkimus helpottuu, mikäli tutkija itse kuuluu tutkittavan yhteisöön. Kun havainnoidaan ihmisten toimintaa, tulee etukäteen miettiä, miten muistiinpanoja tehdään, ettei se häiritse tutkimustilanteen luonnollista kulkua. (Vilkka, 2021, luku 5, kohta Havainnoinnin toteuttamisen tapoja.)

4.4 Opinnäytetyön eettisyys

Sosiaali- ja terveysalalla opinnäytetyön eettisyys perustuu ammatillisiin arvoihin ja periaatteisiin, jotka varmistavat tutkimuksen eettisen ja vastuullisen toteuttamisen. Talentian sosionomin eettiset ohjeet ohjaavat toimintaa erityisesti oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja asiakkaiden edun ensisijaisuuden näkökulmasta. Opinnäytetyön aineiston käsittelyssä on noudatettava tietosuojalainsäädäntöä ja huolehdittava siitä, että kaikki kerätty tieto käsitellään luottamuksellisesti. Opinnäytetyön tekijän on toimittava ammatteettisten periaatteiden mukaisesti ja edistettävä sosiaali- ja terveysalan asiakkaiden hyvinvointia ja oikeuksia. (Talentia, 2023.)

Tutkimuksessa on kunnioitettava osallistujien itsemääräämisoikeutta, yksityisyyttä ja ihmisarvoa. Osallistujien suostumus on hankittava ja heitä on informoitava tutkimuksen tarkoituksesta ja menetelmistä selkeästi ja ymmärrettävästi. Tutkimuksen on oltava oikeudenmukaista ja tasapuolista. Tutkittavien ryhmien valinnan ja kohtelun tulee perustua reiluihin ja eettisesti hyväksyttäviin periaatteisiin, jotta tutkimus ei aiheuta haittaa millekään osapuolelle. Tutkijan on huolehdittava siitä, ettei tutkimusprosessi vahingoita osallistujia ja että heidän hyvinvointinsa on etusijalla. Kaiken tutkimustoiminnan tulee olla läpinäkyvää ja perustua totuudenmukaiseen raportointiin. Tiedonkeruumenetelmiä ja tulosten tulkintaa on kuvattava selkeästi ja rehellisesti. (Talentia, 2023.)

Opinnäytetyössä on hyödynnetty laajasti ja monipuolisesti luotettavaa kirjallisuutta. Lähdeviittaukset on toteutettu Satakunnan ammattikorkeakoulun antamien ohjeiden mukaisesti.

5 ICEHEARTS RY

Icehearts ry on vuonna 1996 perustettu järjestö, joka keskittyy ennaltaehkäisevään, kokonaisvaltaiseen ja pitkäjänteiseen lastensuojelutyöhön. Järjestö on luonut varhaiseen puuttumiseen perustuvan toimintamallin, jossa lapsen rinnalla kulkee sama tuttu kasvattaja 12 vuoden ajan esikouluikäisestä täysi-ikäisyyteen. (Icehearts, 2024) Huoltajat, sosiaali-alan ammattilaiset tai koulun henkilökunta tekevät päätöksen lapsen liittymisestä Icehearts-joukkueeseen yhteistyössä kasvattajan kanssa (Niemelä & Vartiamäki, 2010, s. 30).

Icehearts- joukkue kootaan pikkuhiljaa tietyn asuinalueen tai kaupunginosan lapsista. Icehearts- joukkue on tarkoitettu lapsille, jotka erityisesti tarvitsevat kasvua tukevaa verkostoa ympärilleen (Turkka & Turkka, 2008, s. 15). Icehearts-toimintaan osallistuu lapsia, joilla on hyvin erilaiset taustat, vahvuudet ja tuen tarpeet. Osa lapsista on mukana toiminnassa saadakseen liikuntamahdollisuuksia, joita perheen taloudellinen tilanne ei muutoin sallisi. Toisilla lapsilla tuen tarve liittyy erityisesti oppimiseen ja koulunkäyntiin, ja monilla tuen tarve kohdistuu käyttäytymisen tai tunne-elämän haasteisiin.

Joukkueen kasaaminen aloitetaan esikouluikäisistä ja se täydentyy pikkuhiljaa vuosien varrella. Joukkue toimii yhdessä siihen saakka, kun toiminnassa olevat lapset täyttävät 18 vuotta. Toiminnan tavoitteena on tarjota lapsille ja nuorille positiivinen kasvu-ympäristö ja luotettava aikuinen, joka auttaa erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria kasvamaan aikuisuuteen. Icehearts pyrkii ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä, osattomuuden tunnetta ja ulkopuolisuutta. Icehearts-toiminnassa pyritään kasvattamaan lapsia liikunnalliseen

elämäntapaan ja harrastukset ovatkin tärkeä kasvatuslementti läpi koko 12-vuotisen Icehearts-polun.

Icehearts-toiminta on kasvanut vaikuttavaksi, kustannustehokkaaksi ja tunnustetuksi varhaisen puuttumisen malliksi. Toiminta pohjautuu arvomaailmaan, jossa jokainen lapsi nähdään arvokkaana. Kasvattaja tukee lasta koulussa, iltapäivätoiminnassa, opinnoissa sekä harrastuksissa. Hän tukee myös lapsen perhettä ja osallistuu lasta koskeviin moniammatillisiin palavereihin. Tämän kokonaisvaltaisen tuen avulla lapsi löytää omat vahvuutensa ja oppii näkemään hyvää sekä itsessään että muissa.

Vuonna 2024 Icehearts-toimintaa toteutetaan 13 kunnassa, jotka ovat Helsinki, Vantaa, Espoo, Tampere, Lahti, Riihimäki, Ulvila, Pori, Lappeenranta, Joensuu, Turku ja Kerava. Icehearts-toiminnassa on mukana yli tuhat erityisen tuen tarpeessa olevaa lasta ja nuorta. Heidän kanssaan työskentelee noin 70 kasvattajaa. (Icehearts. 2024.) Icehearts-kasvattajien taustakoulutuksena voi olla esim. sosionomi, opettaja, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja, lähihoitaja, liikunnanohjaaja, koulunkäynninohjaaja tai muu vastaava koulutus.

5.1 Icehearts koulun tukena

Nuorten psyykkiset ongelmat ja pahoinvointi ovat viime aikoina herättäneet paljon huomiota julkisessa keskustelussa. Erityisesti suomalaisesta peruskoulusta käytävä keskustelu on ollut jakautunutta ja huolen sävyttämää. Keskustelu painottuu usein yksilökeskeiseen näkökulmaan, mielenterveyteen, oireisiin, diagnosointiin, kuntoutukseen ja toipumiseen. Samalla olisi tarpeen kiinnittää enemmän huomiota yhteiskunnan rakenteisiin, yhteisöihin ja instituutioihin sekä sosiaalisen ja taloudellisen eriarvoistumisen lisääntymiseen. (Ruutu & Jahnukainen, 2024, s. 8.) Icehearts pyrkii luomaan vuosien varrella yhteisön, johon lapsi kiinnittyy.

Icehearts-koulutyön tärkeänä tavoitteena on tukea lapsen oppimista ja vahvistaa osallisuutta. Tavoitteena on tarjota lapselle hyvä aloitus koulunkäyntiin,

joka tukee hänen koululaisidentiteettiään ja luo vankan perustan tuleville kouluvuosille. Kasvattaja tekee yhteistyötä niiden tahojen kanssa, joilla on merkitystä lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen kannalta. (Niemelä & Vartiamäki, 2010, s.31,47.) Icehearts-koulutyön vaikuttavuus kytkeytyy kokonaisvaltaiseen kasvatustieteeseen sekä siihen, että kasvattajat voivat tarpeen vaatiessa toimia opettajien, huoltajien, opiskeluhuollon ammattilaisten yhteistyökumppanina kasvatustehtävässä.

5.2 Liikunta toimintamallina

Terveellinen ja liikunnallinen elämäntapa ja elinympäristö omaksutaan jo lapsuudessa. Harrastaminen ja liikunta ennustaa aktiivista elämäntapaa myös aikuisena. Kansallinen lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa (LIITU) -tutkimus on tutkinut 7–15-vuotiaiden liikuntakäyttäytymistä vuodelta 2022. Tutkimuksessa selvisi, että liikkumissuositusten mukaan liikkuvien määrät ovat laskeneet, erityisesti omaehtoisessa liikunnassa ja seuraharrastuksissa. Huolestuttavaa on tyttöjen ja poikien välisen eron kasvu: tyttöjen liikunta-aktiivisuus laskee poikia aiemmin, liikunnan arvostus on heikentynyt enemmän, ja tytöt kokevat enemmän liikkumisen esteitä kuin pojat. (liikunta-neuvosto, 2022.)

Icehearts-toiminnassa pyritään tarjoamaan lapsille hyviä kokemuksia liikkumisesta ja urheilusta. Joukkueurheilu onkin isossa määrin osa Icehearts ideologiaa. Icehearts-joukkueissa on usein lapsia, jotka eivät muuten osallistuisi ohjattuihin vapaa-ajan harrastuksiin, mutta jotka kuitenkin kaipaavat ympärilleen tukevia kasvuyhteisöjä. (Turkka & Turkka, 2008, s. 15). Erilaisten harrastusten kokeileminen ja harrastaminen ovatkin tärkeä osa Icehearts-toimintaa. Kasvattaja miettii joukkueensa kiinnostuksen kohteiden perusteella, mitä lajia joukkue alkaa harrastamaan. Joskus harrastus vie sarjapeleihin, mutta yleensä Icehearts-joukkue pelaa ja harrastaa yhdessä samalla paikkakunnalla toimivien joukkueiden kanssa. Joskus eri paikkakunnan Icehearts-joukkueet voivat pitää omia pienempiä turnauksia tai pelejä keskenään. Lajeina joukkueilla voi olla mm. salibandy, jalkapallo tai jääkiekko. Erilaisia harrastuksia voi joukkueilla

olla mitä vain, aina ratsastuksesta seinäkiipeilyyn. Harrastuksia käytetään tukemaan ryhmään kiinnittymistä, sosiaalisten taitojen kehittämistä ja vertais-suhteiden luomista.

5.3 Icehearts-tyttötyö

Eri lähteistä ja keskusteluista on muodostunut varsin yhdenmukainen tilannekuva tyttöjen asemasta Suomessa. Suurimpia huolenaiheita ovat tyttöjen kokemus seksuaalinen häirintä, sukupuolittunut väkivalta sekä mielenterveyden haasteet, jotka ovat lisääntyneet merkittävästi. Nämä ongelmat aiheuttavat suurta painetta opinnoissa ja elämässä laajemmin. Vuoden 2023 kouluterveyskysely tuo selvästi esille tyttöjen kasvaneen ahdistuksen ja uupumuksen. Lähes puolet tytöistä ei koe olevansa tyytyväisiä elämäänsä. (Tyttöjen oikeudet Suomessa Tilanneanalyysi, 2024, s. 3–4.)

Icehearts-toiminnassa ryhmät on yleensä jaoteltu sukupuolen mukaan, eli joukkueet ovat pääasiassa tyttö- tai poikajoukkueita. Tyttöjoukkueita vetävät naispuoliset kasvattajat ja poikajoukkueita miehet. Ruotsinkielisessä toiminnassa on mukana kolme sekajoukkuetta. Sukupuolijako ei ole toiminnassa itsisarvo, vaan se pohjautuu järjestön historiaan, kasvatustavan keskeisiin periaatteisiin sekä kasvattajien käytännössä havaitsemiin toimiviin ratkaisuihin. Icehearts-toiminnan kehittyessä ja laajentuessa voivat myös sekajoukkueet olla mahdollisia muuallakin. Useat saman alueen Icehearts-kasvattajat tekevät yhteistyötä, jolloin tyttö- ja poikajoukkueet sekoittuvat. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla tytöt ja pojat harrastavat liikuntaa yhdessä.

Vuonna 2013 mennessä Iceheartsissa oli vain poikajoukkueita. Nelli Niemelän kärsivällisen painostuksen ansiosta ensimmäinen Icehearts-tyttöjoukkue perustettiin Vantaalle. Kun Nelliin tytöt kasvoivat ja Iceheartsin tyttötyön toimintamalli kehittyi, kiinnostus tätä työtä kohtaan kasvoi huomattavasti sekä Suomen Icehearts ry:ssä, että sen ulkopuolella. Vuonna 2017 Espoossa perustettiin toinen Icehearts-tyttöjoukkue, jonka kasvattajan roolin hoiti aiemmin Nelliin resurssityöntekijänä toiminut Lotta Riksmann. Naiskasvattajat perustivat Suomen

Icehearts ry:n tyttötyön tiimin, joka tarjosi mahdollisuuden jakaa kokemuksia ja kehittää tyttötyön toimintamallia. Vuonna 2024 tyttöjoukkueita on yhteensä kolmelta eri puolilta Suomea. (Salasuo, 2025, s. 7.)

Icehearts on kehittänyt tyttötyötä nyt noin 10 vuoden ajan, ja malli sopii hyvin tukea tarvitseville tytöille. Naiskasvattajat toimivat roolimalleina aktiivisista ja itseään kunnioittavista naisista. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen lähestymistapa tukee erityisesti maahanmuuttajataustaisia tyttöjä, joilla ei muuten olisi mahdollisuuksia harrastaa tai toimia vertaisryhmässä. Tyttöjen oireilu, kuten vetäytyminen ja ulkopuolisuus, ilmenee usein eri tavalla kuin pojilla, minkä vuoksi se voi jäädä huomaamatta ja alidiagnosoidaan esimerkiksi autismin kirjon työillä. Kasvattajien mukaan myös koulussa tyttöjen ongelmat jäävät usein poikien oireilun varjoon, mikä näkyy myös Icehearts-joukkueissa. Lisäksi tyttötyössä korostetaan kehopositiivisuutta ja terveiden kehosuhteiden sekä itsetunnon vahvistamista, erityisesti median luomien paineiden keskellä. (Icehearts, 2024.)

5.4 Tutkimuksia ja seuranta

Icehearts-toiminnasta on meneillään kaksi THL:n 13-vuotista seurantatutkimusta, 4 väitöskirjaprojektia sekä lukuisia opinnäytetöitä ja muita tutkimuksia (Icehearts, 2024). Tutkija Petri Hilli (Hilli, 2017) teki vuonna 2017 Icehearts-joukkueen investointilaskelman, jonka mukaan Icehearts-joukkueen odotettu suora taloudellinen vaikutus (säästö) yhteiskunnalle on minimissään 2,8 miljoonaa euroa. Suomen Icehearts ry:n toimintaa tukee Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA.

Icehearts-toiminta on viimeisen vuosikymmenen aikana kehittynyt ammattimaisemmaksi ja kansainvälisemmäksi. Vuonna 2023 Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos suoritti kattavan Hyte-arvioinnin, jossa Icehearts-toiminta sai erinomaisen yleisarvosanan (THL/HYTE 2023). Tämä myönteinen arvio kuvastaa pitkäjänteistä kehitystyötä, ammattimaista toimintaa sekä vaikuttavaa toimin-

tamallia. Vuonna 2021 Euroopan komissio tunnusti Icehearts-toiminnan ”hyväksi käytännöksi”, mikä johti mittavaan Icehearts Europe -hankkeeseen. Tavoitteena on levittää Iceheartsin parhaita käytäntöjä EU:n alueella vuosina 2023–2025. (Salasuo, 2025, s. 2.)

THL:n (2015) pitkittäistutkimuksessa tarkastellaan viiden Icehearts-joukkueen lasten elämäntilannetta ja psykososiaalista hyvinvointia koko Icehearts-toiminnan ajan sekä vuosi sen päättymisen jälkeen, eli yhteensä 13 vuoden ajan. Tutkimusaineistoa kerätään lapsilta, heidän vanhemmiltaan, Icehearts-kasvat-
tajilta sekä lasten opettajilta, ja tietoa kerätään kyselyiden, haastatteluiden ja havainnoinnin avulla. Vuoteen 2020 mennessä on havaittu, että pitkäaikainen tuki ja luotettavan aikuisen läsnäolo läpi lapsuuden ja nuoruuden – yhdistet-
tynä mahdollisuuksiin harrastaa ja saada ystäviä – on ja tulee olemaan erittäin tärkeää. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että vakavammin oireilevat lapset pääsevät tarvitsemiinsa mielenterveyspalveluihin. (Appelqvist-Schmidlechner & Kekkonen, 2020, s. 6.)

Icehearts-toiminnan seuranta ja arviointi on systemaattista ja kattavaa. Sitä suoritetaan sekä sisäisesti että ulkoisten tahojen toimesta. Järjestön sisältä käsin suoritettavan seurannan eri osat sisältävät laadullista seuranta-
ta paikallisissa Icehearts-tiimeissä, joissa kasvattajat ja tukipalveluiden edustajat ovat mukana. Määrällistä seuranta-
ta puolestaan tapahtuu säännöllisesti Jääsydän-toiminnon avulla, joka on puolivuosit-
tain täytettävä lasten arviointilomake, sisältää yksityiskohtaisen seurantapatteriston kunkin Icehearts-toimintaan osal-
listuvan lapsen osalta. (HYTE-toimintamalli, 2023, s. 15.)

5.5 Taiteen ja kulttuurin merkitys Icehearts-työssä

Erilaiset kulttuuriharrastukset ovat osa lähes jokaisen Icehearts-joukkueen ar-
kea. Kasvattajat kuuntelevat lasten kanssa musiikkia, tanssivat tai leikkivät
musiikin tahtiin. Monissa ryhmissä lapset piirtävät, maalaavat ja askartelevat,
ja usein kasvattajat opettavat lapsille myös kirjaston käyttöä. Pelaaminen ja
digitaalisten taitojen opettelu ovat myös olennainen osa Icehearts-toimintaa.

Maailman terveysjärjestö (WHO) teetti vuonna 2019 raportin taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksistä. Sen mukaan kulttuurin ja taiteen terveys- ja hyvinvointivaikutuksista on vahvaa näyttöä. (WHO, 2019.)

Icehearts-kasvattajien esihenkilönä toimiva Irina Tiitinen tutki kulttuuriharrastamista Icehearts-toiminnassa. Tiitisen selvityksessä kulttuuri määriteltiin laajasti, pohjautuen ihmisten henkilökohtaiseen kulttuurisuhteeseen. Kysely kasvattajille osoitti monipuolisen ja laaja-alaisen kulttuurikasvatuksen osana toimintaa. (Icehearts, 2024.)

Oman Icehearts-joukkueeni taiteeseen ja kulttuuriin liittyvä työskentely on ollut vahvasti osana viikoittaista toimintaa. Olemme käyneet kirjastossa, teatterissa, elokuvissa, taidenäyttelyissä sekä tehneet taidetta eri variaatioin.

6 KUVATAIDETERAPEUTTINEN MENETELMÄ

6.1 Kohti taiteilua

Taiteen tekeminen on merkittävä osa lasten kasvua ja kehitystä, sillä se tukee monia kehityksen osa-alueita. Taiteen tekeminen opettaa lapsia kokeilemaan uusia asioita, ratkaisemaan ongelmia ja ylittämään omia rajojaan. Kuvataidekasvatus edistää lapsen esteettisen ajattelun ja luovuuden kehittymistä ja on oleellinen osa kokonaisvaltaisen kehityksen tukemista. Kuvallinen ilmaisu on lapsen ja nuoren luonnollinen tapa ilmaista itseään. Lasten taiteen tekeminen innostaa ja kannustaa heitä myös sen sosiaalisen ulottuvuuden ansiosta, mikä mahdollistaa oppimisen ja vaikutteiden saamisen muilta lapsilta. Taiteen tekeminen tukee lapsen itsetunnon kehitystä ja vahvistaa sitä onnistumisen kokemusten kautta. (Lasten Taide, 2024.)

6.2 Kuvataideterapia

Kuvataideterapiassa kuvallista ilmaisua käytetään sekä hoitavassa, kuntouttavassa, että ennaltaehkäisevässä työssä. Kuvataideterapiaa voi tehdä vain kuvataideterapeuttisen koulutuksen saanut henkilö, mutta kuvataideterapeuttista menetelmää voidaan kuitenkin soveltaa erilaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävissä. (Rankanen ym., 2007, s. 11–12.)

Taideterapeuttisessa työskentelyssä kuva, asiakas ja terapeutti muodostavat kolmiosuhteen. Kolmiosuhteessa kohtaamisen ytimessä ovat tavat, joilla tunteet, ajatukset, aistimukset ja luova toiminta yhdistyvät tutkimaan mennyttä, nykyhetkeä ja tulevaa. (Jones, 2004; Rankanen ym., 2007.) Kuvia ei tarvitse aina selittää sanoin ja toisinaan käy niin, että työskentelyn aikana tai kuvia katsottaessa niille alkaa löytyä sanallisia ilmaisuja. Myös kehollinen kommunikatio välittyy ilmeinä, eleinä, liikkeinä tai äänensävyinä. Lisäksi kuvan katsominen vaikuttaa kehon aistimukseen ja sitä tapahtuu sekä tiedostetusti, että tiedostamatta. (Rankanen ym., 2007, s. 35-39)

Taideilmaisuun peilaaminen omasta kuvallisesta työstä mahdollistaa sisäisen kokemuksen ilmaisun sekä tarjoaa samanaikaisesti mahdollisuuden niiden tutkimiseen. Taiteen työstäminen voi johtaa uuteen tietoisuuteen, suhtautumistapaan tai näkemykseen ilmaistuista asioista. Taideterapia-asiakkaita yhdistää usein voimattomuuden tunne ja heidän keinonsa ovat lopussa. Taideterapia toimii hetken irrottautumisena arjen rutiineista, pysähtymiseen, itsen tutkiskeluun ja kuunteluun varattuna aikana. Vastaanottamisen ytimessä on ihmisten välinen vuorovaikutus, luottamus ja antautuminen. (Rankanen ym., 2007, s. 35–39.)

Kuvataideterapeuttisen toiminnan tavoitteena on muun muassa kohentaa ja parantaa ihmisen tietoisuutta henkilökohtaisista ongelmistaan sekä omasta itsestään. Kuvataideterapeuttinen toiminta tukee myös tunteiden ilmaisemisessa sekä niiden käsittelyssä. (Hautala & Honkanen, 2012, s. 14–15.)

6.3 Kuvataideterapeuttinen ryhmä

Ihmisjoukkoa voidaan kutsua ryhmäksi, kun siihen kuuluvilla on jokin yhteinen tavoite, tietyt säännöt, keskinäistä vuorovaikutusta sekä tietty työnjako ja roolit (Niemistö, 2012, s. 16). Ryhmän myötä kuvataideterapeuttinen kolmiosuhde muuttaa muotoaan ja siihen tulee neljäs kannatteleva tekijä. Jokainen ryhmä on ainutlaatuinen ja omanlainen, ja sen määrittelevät siinä olevat ryhmän jäsenet, heidän sen hetkinen mielentila ja motivaatio. Ryhmätilanteet voivat aiheuttaa monissa epävarmuutta tai jopa vastustusta. Tärkeintä on antaa ryhmälle aikaa omiin tuntemuksiinsa. (Rankanen ym., 2007, s. 177, 179.) Kuvataideterapeuttisessa ryhmässä toiminta toteutuu osittain yksin, toisaalta vahvasti ryhmässä. Jokainen ryhmäläinen reagoi eri tavalla näihin toimintoihin. Kun yksityiseksi koettu kuva asetetaan muiden nähtäville kaikkien katsottavaksi, voi se olla jollekin hyvin merkityksellinen kokemus. Yhteisöllisyyden merkitys ryhmässä korostuu, vaikka jokainen siinä on oma yksilönsä. Joissakin tapauksissa taideryhmä voi olla oiva paikka oppia konfliktien käsittelyä. (Rankanen ym., 2007, s. 180.) Ryhmäprosessit ovat monikerroksisia eikä ryhmän vetäjäkään aina tiedä tarkasti, mitä kaikkea ryhmässä on milloinkin menossa.

6.3.1 Ryhmän perustaminen

On monta tapaa perustaa kuvataideterapeuttinen ryhmä. Lapsien ja nuorten ryhmä voi koostua esimerkiksi erilaisten tavoitteiden lähtökohtana, esimerkiksi ryhmäytymisen ja kaverisuhteiden parantumisen edistämiseksi. Ryhmän jäsenillä ei aina ole välttämättä edes yhteistä tekijää. Prosessi voi lähteä monella tapaa liikkeelle. Mielenkiinnosta tai tarpeesta, joskus jopa siitä, että lapsille tai nuorille olisi jotain tekemistä. (Hautala & Honkanen, 2012.) Tapoja on monia ja jokainen hyödyntää omaa osaamistaan ja näkemystään ryhmän prosessin starttaamiseen. Opinnäytetyön Icehearts-ryhmä oli jo valmiina ja tutun ryhmän kanssa oli helppoa aloittaa kuvataideterapeuttinen ryhmätoiminta.

6.3.2 Kuvan tuottaminen

Ryhmä voi tuottaa kuvia hyvinkin erilaisin keinoin. Kuvaa voi tehdä eri materiaaleista, eri tavoin ja eri paikoissa. Taideterapiassa tapahtuu paljon sanatonta psyykkistä työskentelyä, joka yhdistyy fyysiseen ja eri aistien toimintaan. Kuvia luodaan usein itsenäisesti, mutta ryhmätyö tarjoaa mahdollisuuden työskennellä yhdessä muiden kanssa, jopa saman prosessin parissa. Ryhmän ohjaaja voi ehdottaa työskentelyn pohjaksi tiettyä teemaa tai kuvallisen elementin tai materiaalin tutkimista. Ohjaajan tehtävä on rohkaista ryhmäläisiä kuuntelemaan itseään ja valitsemaan itselleen sopiva työskentelytapa – olipa se intuitiivinen ja spontaani, suunnitelmallinen ja päämäärätietoinen tai näiden yhdistelmä. Ohjaaja on läsnä koko tuokion ajan ja puuttuu työskentelyn kulkuun tarvittaessa. (Rankanen ym., 2007, s. 92–93.)

Kuvataiteellisen työskentelyn onnistuminen edellyttää keskinäistä kunnioitusta ryhmäläisten välillä, riittävästi aikaa, luottamusta kuvantekemisen prosessiin ja menetelmään sekä työrauhaa. Kuvan luomiseen tarvitaan myös riittävän laadukkaita materiaaleja ja välineitä, jotka soveltuvat kuvataiteelliseen työskentelyyn, sekä siihen sopiva tila. (Hautala & Honkanen, 2012, s. 12) Aistimukset, tunteet, mielikuva-ajattelu, tietoisuus hetkestä ja taidot yhdistyvät intuitiiviseksi toiminnaksi fyysisen ympäristön ja materiaalien kautta. Kuvan luominen merkitsee yhteyttä sisäisyyteen ja ympäristöön, joita valmistuva teos kuvastaa. (Rankanen ym., 2007, s. 12.)

6.3.3 Kuvan jakaminen

Kuvan jakamisella tarkoitetaan kuvien katsomista yhdessä sekä niistä puhumista. Jakamisvaiheessa ryhmän jäsenet laittavat kuvansa muiden katsottaviksi ja kertovat vuorollaan kuvastaan. (Hautala & Honkanen, 2012, s. 123; Rankanen ym., 2007, s. 95.) Muiden ryhmäläisten läsnäolo voi joko helpottaa tai vaikeuttaa omien kuvien jakamisesta toisille. Osa ryhmän jäsenistä eivät välttämättä uskalla ryhmässä avautua ja jäävät ryhmäpaineen alle. Tässä tärkeässä roolissa on ryhmän vetäjä, joka voi harkita onnistuuko kuvista puhuminen helpommin ryhmäläiseltä, vaikka ensimmäisenä tai viimeisenä. Ryhmissä

mahdollistetaan myös se, ettei kuvasta sillä kertaa halua sanoa mitään. Taideterapia luo mahdollisuuden olla positiivisella tavalla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Ryhmän jäsenet voivat olla sekä avun antajia että avun vastaanottajia jaettujen kokemusten kautta. Jokaisella ryhmän jäsenellä on oma ainutlaatuinen tapansa kuvan tuottamisessa ja siitä kertomisessa. Jos tehdään arvioita lapsen tai nuoren kehityksestä ja voinnista kuvallisen työskentelyn avulla, on tärkeitä välttää tekemästä johtopäätöksiä yksittäisen kuvan tai tapaamiskerran perusteella. Kuvan yksityiskohdista ei myöskään tulisi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. (Hautala & Honkanen, 2012, s. 111.)

6.4 Taidetta Icehearts-tyttöjen ryhmässä

Icehearts-toiminta on usein kasvattajan näköistä toimintaa ja omassa Icehearts-joukkueessani siihen kuuluu liikunnan ohella myös taiteen tekeminen. Taide on siitä hyvä elementti, että se soveltuu kaiken ikäisille. Pohjois-Porin Icehearts-joukkueen tytöt ovat tehneet taidetta kanssani jo joukkueen alkujoukoista saakka. Oma pyrkimys kuvataiteellisen menetelmän ohjaajana on olla empaattinen sekä luoda positiivinen ja kannustava ilmapiiri. Haluan olla läsnä ja antaa lapsille luvan olla sellaisia, kuin ovat. Taiteen tekeminen on rauhoittumista, arvokasta ja vapaata.

Ohjaajalla on myös oma vastuunsa ryhmän osallistamisessa sekä mielekkään tekemisen suunnittelussa. Riittävä sitoutuminen ryhmään ja luottavainen ilmapiiri saavutetaan joskus nopeasti, toisinaan se vaatii pidemmän ajan. Tärkeintä on antaa ryhmälle aikaa omiin tuntemuksiinsa. (Rankanen ym., 2007, s. 179.)

7 TOIMINNALLISEN OSUUDEN KUVAUKSET

Kun aloitin työni Icehearts-kasvattajana Pohjois-Porissa keväällä 2022 olin juuri aloittanut opinnot Satakunnan ammattikoulussa, joten olen luonnollisesti

ottanut joukkueeni kanssa kuvataideterapeuttisen menetelmän osaksi toimintaa. Lapset ovat olleet vastaanottavaisia ja usein innokkaita uuden äärellä. Kun Icehearts-joukkue toimii saman ohjaajan kanssa 12 vuotta, ehtii siinä pitämään useita kuvataideterapeuttisia tuokioita. Menetelmä on ollut käytössä silloin, kun siihen on aika ja tarve. Pääsääntöisesti tuokiot ovat valmiiksi suunniteltuja, mutta joskus kuvan tekemisen tarve lähtee siitä, että on syytä rauhoittumiseen. Joskus taiteen tekeminen on alkanut nopeallakin aikataululla, kun tekemistä on pitänyt syystä tai toisesta muuttaa tai soveltaa.

Pohjois-Porin Icehearts-poikajoukkue toimii myös samoissa tiloissa. Kun lapsia on yhdessä tilassa paljon, on luonnollista, että ääntä ja ristiriitatilanteitakin kohdataan. Nämä kuvataideterapeuttiset tuokiot ovat olleet tyttöjoukkueen oma hetki. Taidevälineitä on saatu koululta, mutta muun muassa taulupohjat sekä laadukkaat akryylimaalit ja siveltimet ovat ostettu Iceheartsin varoilla, joukkueen omasta budjetista.

Lapset tulevat yhtä lukuun ottamatta samasta koulusta, jossa tilamme sijaitsee. Lapset tulevat koulupäivän jälkeen meille varattuun luokkatilaan, jossa syödään välipala ja tehdään läksyjä. Oppilaat pääsevät klo 12–14 koulusta, joten toiset ehtivät pelata muita odotellessa muun muassa lautapelejä. Kännykän käyttö on meidän toiminnassamme kiellettyä. Mikäli suunnitelmassa on taidetilua, olen laittanut yleensä kaiken valmiiksi toiseen tilaan, johon siirrymme kaikkien paikalla ollessa. Paikka taidetilulle on ollut helposti järjestettävissä, tyhjiä luokkatiloja on iltapäivisin paljon. Joskus olemme keränneet taidevälineet kassiin ja taidetta on tehty ulkotiloissa.

Taideterapeuttisista tuokioista olen ilmoittanut viikko-ohjelmassa vanhemmille sekä lapsille aina etukäteen. Käytämme tuokioiden nimenä sanaa ”taiteilu”. Opinnäytetyön toiminnallisesta osuudesta olen keskustellut suullisesti vanhempien kanssa ja kysynyt heiltä luvat käyttää lasten kuvia anonymisti opinnäytetyössäni. Olen myös pyytänyt luvan kirjallisena whats appin välityksellä. Kaikilta olen saanut hyväksyttävän vastauksen. Toimintaan osallistuneille lapsille olen myös kertonut, että havainnoin osaa kuvallisista tuokioista tarkemmin

ja raportoin siitä opinnäyteyöhöni. Tästä olemme keskustelleet sellaisella kielellä, että lapset ovat sen ymmärtäneet. Lapset osallistuvat tuokioihin mielellään, enkä ole huomannut, että lapsia olisi pois sen vuoksi, että sinä päivänä taiteillaan.

Taideterapeuttisia tuokioita on kertynyt Icehearts-joukkueen parissa jo toistakymmentä. Opinnäytetyöhöni olen valinnut viisi kuvataideterapeuttista tuokiota, joita olen tarkemmin havainnoinut. Nämä tuokiot sijoittuvat kevään ja syksyn 2024 välille. Kuvataideterapeuttisista tuokioista olen pyytänyt lapsilta palautetta.

Keväästä 2024 Icehearts-joukkue on täydentynyt kahdella lapsella. Syksyyn 2024 mennessä joukkueessa on yhteensä 10 lasta. Lapset ovat iältään 9–10-vuotiaita. Kuvataideterapeuttiseen ryhmään osallistuvat ne lapset, jotka sinä päivänä muutenkin osallistuvat toimintaan. Vanhemmat ilmoittavat minulle, mikäli lapsi ei osallistu toimintaan.

Seuraavaksi käyn läpi nämä viisi edellä mainittua kuvataideterapeuttista tuokiota teemoineen.

7.1 Tuokio 1: Oma fiilis

Yksi taideterapeuttisista tuokioista sijoittui tammikuun kylmän pakkasjakson aikaan. Tuokio oli hyvissä ajoin suunniteltu ja erillisessä luokkatilassa taidemateriaalit odottivat innokasta taideryhmää. Taiteilijoita oli tällä kertaa mukana kuusi, ja aikaa meillä oli käytettävissä noin tunti. Ennen kuvallista työtä keräämme säännöt. Meidän sääntöihimme kuuluu, että taidetta tehdään hiljaisuudessa ja kun on valmis niin voi mennä säkkituoleille lukemaan tai leikkiä hiljaisesti, kunnes kaikki ovat valmiita. Taiteilua saa tehdä missä haluaa, kunhan pysyy luokassa.

Tällä kertaa lapset tekivät työtä pitkässä pulpettirivissä vierekkäin istuen. Taide-terapeutin menetelmään kuuluu, että taidevälineitä on riittävästi valittavana. Meillä oli eri värisiä kartonkeja, tusseja, puukyniä, liituja, vahakyniä, vesivärejä ja pulloväriä. (Kuva 1.) Lapset valitsevat näistä usein pullovärit ja sudit. Näin suurin osa valitsi tälläkin kertaa. Lapset haluavat lähteä usein suoraan taiteilun pariin, joten emme ota muuta virittäytymistä työskentelyyn, vaan lapset saavat sääntöjen kertauksen jälkeen aloittaa työn. Usein minäkin ohjaajana teen taidetta samanaikaisesti hieman lapsista erillään, mutta oma taiteen tekeminen usein keskeytyy, jos jotain materiaalia pitää lähteä hakemaan lisää tai jokin puuttuu. Lapset tiedostavat hyvin, mitä välineitä koululla on käytössä, joten osaavat niitä myös toivoa. Tällä kertaa musta paperi oli lopussa, joten hain yhdelle lapselle varastosta sitä lisää.

Aiheena meillä oli tällä kertaa oma mielen maisema, jota lapset lähtivät toteuttamaan. Lapset aloittivat valitsemalla materiaalit. Yksi lapsista totesi, että ”no nyt on paljon valinnanvaraa”. Pullovärit olivat kaikilla suosiossa ja yksi lapsista otti myös vaahtomuovitöpsön, sekä kaatoi valkoista pulloväriä lautaselle. Tästä innostuneena myös toinen lapsi otti myös töpsön ja pulloväriä. Kaksi lapsista teki työtä mustalle paperille, neljä lasta valkoiselle. Lapset alkavat reippaasti työskentelemään oman taiteen parissa. Yksi lapsista miettii aloitusta toisia kauemmin. Kun lapset ovat näin lähekkäin toisiaan tekemässä työtä, toistavat he helposti naapurin kuvaa. Valkoisiin papereihin alkoi hahmottua vihreää nurmea, sinistä taivasta ja valkoisia pilviä. Kahteen mustaan paperiin lapset tekivät töpsöttimellä valkoisia palloja.

Lapset keskittyivät työskentelyyn hyvin, vaikka säännöistä poiketen he puhuivat toisilleen työtä tehdessä. Välillä muistutan hiljaisuuden säännöstä, mutta annan heille kuitenkin vapauden olla kanssakäymisessä toistensa kanssa. Kanssakäymistä syntyy tutun ryhmän kanssa kuitenkin niin luonnostaan. Yksi lapsista oli nopeasti tehnyt kuvan valmiiksi ja kysyi, saako tehdä toisen kuvan. Meillä oli siihen vielä hyvin aikaa ja annoin hänelle luvan siihen. Kuvaan piirtyi keskelle punainen risti ja ympärille mustia neliöitä. Ensimmäinen saman lapsen kuvista oli yksi kesämaisemista. Kaikki lapset olivat suurin piirtein samaan

aikaan valmiita töissään. Myös lapsi, joka aluksi pohti hieman kauemmin työnsä aloitusta.

Taidetuokion lopuksi meillä on ollut tapana istua lattialle rinkiin, laittaa työt muiden nähtäville ja keskustella niistä. Yhdelle lapselle (sama lapsi, joka pohti työnsä aloitusta pidempään) kuvan laittaminen muiden nähtäville oli vaikeampaa. Hän piti kuvaansa väripäin, mutta istui ringissä muiden mukana. Tässä vaiheessa käydään vielä läpi, että omaa työtä ei ole pakko laittaa muiden nähtäville eikä siitä ole pakko kertoa mitään, jos ei sillä kerralla halua. Toin myös esille, että toisen kuvaa saa kommentoida, mutta siitä ei saa sanoa mitään ikävää. Tämä asia tuntui helpottavan lasta ja muiden kertoessa työstään hän laittoi oman työnsä myös oikeinpäin.

Lapset kertoivat omista töistään vuorotellen ja kuuntelivat hiljaa muiden kertomusta. He myös kommentoivat toistensa töitä. Lapset ovat töistään usein aika vähäsanaisia, mutta odotan aina rauhassa, jos vaikka hiljaisen hetken jälkeen vielä haluavat sanoa jotain. Minä ryhmän ohjaajana kysyn usein lapsilta, että ”mitä sinä näet kuvassasi”. Tämä voi helpottaa kuvasta kertomista. Lapsi, joka piti alussa kuvaansa väripäin ei tällä kertaa halunnut sanoa kuvastaan mitään. Se tuntui sopivan kaikille. Muut lapset kuitenkin kommentoivat lapsen kuvaa ja totesivat sen olevan hieno. Lapsen kasvoille nousi hymy. Lopuksi vielä jätetään kuvat kuivumaan ja kerätään yhdessä materiaalit varastoon. Tässä vaiheessa lapsi, joka piirsi toisen piirustuksen, jossa oli punainen risti ja mustia neliöitä, kertoi minulle työstään. (Tätä kuvaa hän ei esitellyt ryhmälle.) Työssä oli sairaala, jossa hänen sukulaisensa oli. Keskustelimme tästä vielä kahden.

Kuvien kuivuttua lapset saavat päättää ottavatko kuvat kotiin, otanko minä ne talteen vai laitetaanko ne seinälle. Tällä kertaa kolme lapsista vei kuvan kotiin ja kolmen kuvat tulivat meidän Icehearts-luokkamme seinälle.

Kuva 1. Erilaisia materiaaleja kuvaa varten.

7.2 Tuokio 2: Canvas-taulu

Kevään korvilla aiheena oli omien taulujen maalaamista. Materiaaleina isot canvas-taulukankaat sekä pullovärit suteineen. Tätä lapset olivat odottaneet innolla, koska olivat nähneet taulupohjat jo aikaisemmin tilassamme. Lapsia oli ryhmässä 6, samat lapset, mitä "Oma fiilis" kerralla. Ennen taideryhmän alkamista edelsi koulupäivä ja välipala sekä yleistä olemista Icehearts-tilassa. Tilassa oli ollut paljon ääntä, meteliä ja riehumista. Yksi työistä sanoi, "ihanaa, kun saadaan tehdä tätä ilman poikia". Siirryimme tilaan, jossa kaikki saivat omat canvas-taulut. Taulujen iso koko aiheutti ihastusta. "Saadaanko me oikeesti tehdä näin isot?" Aiheena oli tällä kertaa "turva tai turvapaikka". Kerroin lapsille, että taulun voisi laittaa vaikka oman huoneen seinälle ja sitä katsellessa tulisi turvallinen olo. Yksi lapsista kysyi, voiko maalata sitä, mitä on jo aikaisemmin ajatellut maalaavansa. Tämä oli ehdottomasti sallittua. Tähän kertaan oli varattu reilu tunti. Kertasimme taas edellä mainitut säännöt ja aloitimme valmistella kuvallista työtä.

Lapset ottivat haluamansa värit pahvilautaselle ja suuntasivat kukin omille paikoilleen. Kehotin lapsia ottamaan itselleen rauhallisen paikan. Yhtä lukuun ottamatta lapset istuivat pulpeteille tekemään työtä. Eräs lapsista teki työtä lattialla osittain pulpetin alla. Kysyin heiltä, saako laittaa taustamusiikkia ja tämä sopi kaikille. Laitoin YouTubesta soimaan rentouttavaa instrumentaalista musiikkia ja valkokankaalle siinä olevan musiikkivideon. Videolla pyöri kuvia luonnosta hitaasti vaihtuen. Instrumentaalinen musiikki auttaa keskittymään, se ei johdattele tunteita tai ajatuksia (Rankanen ym., 2007, s. 153). Lapset aloittivat innokkaasti työskentelyn. Vaikka kukin ryhmän jäsen teki omaa kuvaansa, huomaan non-verbaalista ilmaisua viestiväylänä. Kolme lasta alkoi maalata samantyylistä eläinhahmoa. Tätä työtä tehdessä oli n.15 minuutin täysin hiljainen hetki, jolloin kaikki tekivät omaa työtään tarkasti keskittyen.

Flow-tilasta puhutaan, kun ryhmän jäsenet uppoutuvat syvällisesti työskentelyyn ilman keskeytyksiä (Hautala & Honkanen, 2012, s. 30). En tiedä, oliko tästä tilasta kyse, mutta hetki tuntui jotenkin taianomaiselta. Yksi lapsista teki työn, jossa oli sininen tausta ja työn alaosassa sateenkaari. Kerroin lapsille, että on vielä 10min aikaa kuvalliseen työskentelyyn. Tämän jälkeen lapsi maalasi sateenkaaren päälle sinistä, kunnes koko canvas oli sinisen maalin peitossa. Hänen kehonkielensä vaikutti tuhtuneelta, eikä suostunut kertomaan mikä mieltä painoi. Lapset lopettivat pikkuhiljaa työnsä ja suttasivat tapansa mukaan pahvilautaselle jääneet värit yhteen koko lautaselle, pesivät siveltimensä ja siivosivat paikkansa. Autoin tyttöä siivoamaan, joka oli maalannut sinisen työn, koska hän vaikutti olevan allapäin.

Lapset kokoontuivat jo rinkiin, ilman, että sitä heiltä pyydän. (Kuva 2.) He tiesivät jo, mitä seuraavaksi tapahtuu. Sinisen työn tehnyt lapsi ei laittanut kuvaansa heti muiden nähtäville, mutta kun päästiin keskusteluissa alkuun, hän laittoi sen esille. Kysyn, haluaako joku aloittaa kertomaan omasta työstään ja tälläkin kertaa useampi käsi nousi pystyyn. Huomaan kehonkielestä, että omasta työstä kertominen vielä vähän jännittää, ja puhetta siitä muodostuu suhteellisen vähän. Sinisen työn tehnyt lapsi ei halua puhua omasta työstään. Tyydymme ihailemaan kuvia sanattoman ihailevasti. Lopetamme tuokion ja

kaikki haluavat kuvansa kotiin. Sinisen työn tehnyt lapsi halusi, että otan kuvan Icehearts-tilaan, jos hän jatkaa kuvaa myöhemmin. Myöhemmin selvisi lapsen kokeneen ajan loppuvan kesken, eikä siksi jatkanut sateenkaarta. Ajan loppuminen harmitti häntä. Lopulta tyttö vei taulun kotiin ja sanoi jatkavansa sitä kotona.

Kuva 2. Lapset ringissä kertomassa töistään toisilleen.

7.3 Tuokio 3: Yksi työ yhdessä

Kesällä oli hieno päivä ja lähdimme taiteilemaan ulos. Nurmikenttä sijoittui koulun lähistölle, koulun ja autotien väliin. Tällä kertaa mukana oli kahdeksan tyttöä. Ennen pihalle lähtöä pyysin lapsia valitsemaan itselleen yhden pullomaa-
lin ja siveltimen. Jokainen valitsi itselleen vain yhden värin ja toivoin vielä, että kaikilla lapsilla olisi eri väri. Valinta ei ollut helppo, kun lapsista olisi halunnut saman värin. Toinen lapsista löysi kuitenkin itselleen uuden sopivan värin ja kaikki olivat tyytyväisiä valintaansa. Haimme vielä paperia, vettä, pahvilautaset

ja suuren paperin. Levitimme yhdessä suuren valkoisen paperin ruohikolle ja etsimme kivet työn reunoille, jotta se pysyy maassa. Pyysin lapsia kaatamaan omasta pullomaalista väriä pahvilautaselle, ottamaan siveltimen käteensä ja asettumaan paperin ympärille. Lapset yrittivät kilvan arvailla mitä tuleman pitää. Yksi tytöistä ehti jo sutaista vihreää paperille, vaikka en ollut vielä ehtinyt kertomaan sääntöjä. Pyysin heitä rauhoittumaan ja kuuntelemaan ohjeet. Sainoin, että laitan 3min ajastimeen ja sen ajan he saavat maalata edessä olevaan kohtaan paperille. Tämän jälkeen vaihdetaan paikkaa aina yksi kerrallaan eteenpäin, kunnes kaikki kahdeksan paikkaa on käyty läpi. Lapsi sai käyttää jokaiseen työhön vain itselleen valitsemaansa väriä. Jokaisessa paikassa taiteiluun on varattu 3min, eli yhteensä aikaa taiteiluun menisi n.24min. Toisen maalaamaa kohtaa sai osua omalla värillä, mutta työtä ei saanut sutata. Lapset tuntuivat innostuvan ajatuksesta eivätkä olisi malttaneet odottaa, että saan ajan käyntiin.

Taiteilu lähti käyntiin hiljaisuudessa. Lapset pystyivät keskittymään työhönsä hyvin, vaikka taidepaikan lähellä oli muita lapsia leikkimässä ja autotieltä kantautui ääntä. Kolmen minuutin päästä vaihdettiin paikkoja. Osa lapsista jätti oman maalinsa ja alkoikin maalata toisen värillä. Lapset muistuttivat toisiaan siitä, että väriä ei saa vaihtaa kesken kaiken. Tässä kohtaa juttelua syntyi lasten välillä hieman enemmän. Muutaman kerran paikkojen vaihtotilanteessa osa lapsista pyysi hieman lisääaikaa ja annoin sitä tarvittavan hetken. Nämä hetket eivät kestäneet kauaa, eikä odottaminen tuntunut häirinneen muita. Lapset pitivät huolen, etteivät omalla värillään sutanneet toisen työtä, vaikka värit paikoitellen osuivatkin toisiinsa. Osa lapsista innostui maalaamaan työtään myös sormilla ja koko kämmenellä. Kierroksen jälkeen pysähdyttiin oman aloitustyön kohdalle katsomaan taideteosta. Puhetta syntyi paljon, lapset nauroivat ja ihmettelivät mitä omaan aloitukseen oli tullut lisää. Jokainen sai vielä omalla vuorollaan kertoa, mitä näki edessään ja mitä ajatuksia oli työn alkuvaiheesta ja lopputulemasta. Osa lapsista ihmetteli, että kuvasta on tullut ihan erilainen, mitä alun perin oli ajatellut.

Yhtä lapsista tultiin tässä vaiheessa hakemaan kotiin ja vanhemmat tulivat myös katsomaan ja ihaillemaan kuvaa. Tämä tapahtuma sai vanhempien lapsessa hieman häpeän tunnetta aikaan, jonka huomasin lapsen käytöksestä ja kehonkielestä. Tähän oli helppo lopettaa työskentely. Yksi lapsista lähti kotiin ja muiden kanssa veimme kuvan Icehearts-tilaan, jossa vielä ripustimme työn korkkitaululle ja ihastelimme sitä yhdessä. Lapset löysivät uusia kohtia erilaisesta näkökulmasta työstään. He kertoivat, että työ oli edennyt nopeaan ja toisen työtä oli kiva jatkaa. Lapset olivat yhtä mieltä siitä, että tämä työ jäi taululle muidenkin lasten nähtäville. Lapset tuntuivat olevan ylpeitä yhdessä saavutetusta työstään. (Kuva 3.)

Kuva 3. Valmis työ.

7.4 Tuokio 4: Oma lippu

Olemme tyttöjen Icehearts-joukkueen kanssa käyneet usein retkillä ja kävelemässä luonnossa. Polsanluodon lenkki ja grillipaikka sijaitsevat lähellä koulua, joten sinne on helppo mennä. Grillipaikka sijaitsee ihan Kokemäenjoen rannalla. Tällä kertaa mukana oli myös korillinen taidemateriaaleja. Tarkoituksena

oli tehdä oman joukkueen lippu. Koululta kävelymatkaa grillipaikalle tulee noin 2 km, jossa kokoonnuimme kuulemaan lipun valmistuksen ohjeistusta. Korissa mukana oli kangasta, jauhoja, kippo, suteja, kangasväriä, vaahtomuovitöpsöjä ja pahvilautasia. Lapset saivat ensiksi valmistaa taikinan jauhoista ja joen vedestä. He sekoittivat vuorotellen taikinaa, kunnes se oli tarpeeksi juoksevaa. Kangas oli valmiiksi leikattu, joten lipun kokoon lapset eivät saaneet vaikuttaa. Lapsia oli tällä kertaa mukana vain kolme, joten lapset mahtuivat tekemään työtä yhdessä lipun ympärille. Lapset tekivät ensiksi taikinasta muotoja kankaalle. Muotoja oli vaikea tehdä ja tämä sai pientä turhautumista aikaan yhdessä lapsessa. Pieni pyrähdys metsässä teki hyvää ja tämän jälkeen työ jatkui. Muotoja syntyi kankaalle melkein koko kankaan täydeltä. (Kuva 4.) Lipputyön valmistuksen aikana meillä ei ollut hiljaisuuden sääntöä, vaan lapset saivat puhua mitä halusivat. Lapset puhuivatkin ihan muista asioista, kuin siitä mitä olivat tekemässä. Työn tekeminen soljui kuin itsestään samalla, kun lapset juttelivat koulusta ja lomasta. Välillä juttelu suuntautui lipun tekoon ja pidettiin tärkeänä, että toisen tekemää kuviota ei sutata. Huomasin, että tässä vaiheessa yksi tytöistä (sama, joka kävi välillä metsässä) teki nopeasti kuvioita ja valtasi kangasta omilla töillään. Kaksi muuta tyttöä olivat kuitenkin niin keskittyneitä omaan tekemiseensä, etteivät antaneet tämän häiritä ja tyttö sai jatkaa omalla temperamentillaan työtään. (Kuva 4.)

Tämän vaiheen jälkeen annettiin taikinan kuivua, sytytettiin nuotio ja grillattiin vaahtokarkkeja. Tässä yhteydessä puhuttiin tulevasta kesän leireistä. Yksi tytöistä ehdotti, että lippu otettaisiin leirille mukaan leirilipuksi. Lipun kuivuttua pääsivät lapset töpöttelemään vaahtomuovitöpsöillä kankaalle kangasväriä. Lapset alkoivat töpöttää väriään niiden kuvioiden päälle, joita he olivat itse tehneet. Lapset pitivät huolen, että he laittavat väriä vain omien taikinakuvioiden päälle. Itse en ollut antanut tähän selvää ohjetta. Värejä sai laittaa työhön haluamallaan tavalla ja mitä vaan väriä. Tämän jälkeen lippu sai taas jäädä kuivumaan ja odottaessaan lapset leikkivät alueella.

Aikamme alkoi olla loppuillaan ja meidän piti kohta suunnata takaisin koululle. Viimeinen vaihe oli raaputtaa kuivunut taikina pois työstä. Tämä oli lasten mielestä kivoin vaihe, kun paljastui, miltä työ alkaa näyttää. Raaputus tosin piti

tehdä varovasti, koska kangasväri ei vielä ollut ihan kuivunut. Valmista lippua katseltiin vielä hetki nuotiopaikalla, ihmeteltiin sen värejä ja mitkä kuviot näkyivät hyvin ja mitkä kuviot jäivät epäselviksi. Sammutimme tulet ja lähdimme kävelemään takaisin koululle. Koska työ oli vielä hieman märkä, ottivat lapset oma-aloitteisesti lipun reunoista kiinni ja kantoivat sitä vaakatasossa. Lapset sanoivat, että ”nyt lippu saa arvoisensa kuljetuksen”. Aika pitkään he lippua kantoivat ja välillä vaihtelivat paikkaa ja välillä minäkin kannoin lippua. Arvokkaasti, kuten lapset toivoivat. Matkan varrelta lapset etsivät sopivaa keppiä, jotta saadaan lippu salkoon. Sopiva keppi löytyi ja se kannettiin lipun kanssa koululle. Lippu ”nostettiin salkoon” kesäleirillä ja se liehui leiripaikan kuistilla kaikkien nähtävillä.

Kuva 4. Kangasvärin levittäminen kuvioidulle kankaalle.

7.5 Tuokio 5: Iceheartsin merkitys

Olin jo kesän aikana ostanut tilamme kaappiin pieniä canvas-tauluja ja lapset kyselivät minulta usein, koska ne tulisivat käyttöön. Ilmoittaessani taidepäivästä, oli osa lapsista jo suunnitelleet työnsä valmiiksi, ja päättäneet, että canvas-tauluja käytetään. Itse myönnyin tähän, vaikka se ei ollutkaan alkuperäinen ajatukseni. Pidän tärkeänä, että jos lapsilla on ennen taidetuokiota joku

idea mielessä, niin sen voi myös mahdollisuuden mukaan toteuttaa. Olin hakenut canvas-taulujen lisäksi luokkaan pullovärejä, suteja sekä kimaltavaa liimaa. Lapset olivat jo päättäneet kenen vieressä istuvat. Lapsia oli yhteensä seitsemän ja lapset halusivat istua pareittain. Muistutin siitä, että saavat istua haluamillaan paikoilla, mutta ketään ei saa tuntea oloaan yksinäiseksi tai syrjityksi. Yksi lapsista oli ilman paria, mutta se ei tuntunut häntä häiritsevän. Varmistin vielä, että se oli tytölle ok. Työn käynnistyttyä menin hänen viereensä tekemään myös kuvallista työtä.

Alkuun katsoimme virittäytymisenä lyhyen videon. Video kertoi siilistä, joka joutui piikkiensä vuoksi muiden eläinten syrjimäksi. Lopulta siili sai kuitenkin eläimistä hyviä ystäviä ja tarinalla oli onnellinen loppu. Tämän jälkeen annoin ohjeistuksen työstä sekä muistutin säännöistä. Tällä kertaa aiheena oli meidän oma Icehearts-joukkueemme ja sen merkitys. Aiheen kuultuaan, lapset, jotka olivat jo suunnitelleet työnsä, pettyivät. Olin kuitenkin kuullut jo koulupäivän aikana heidän suunnitelmansa ja kerroin sen sopivan teemaan varsin hyvin. Lapset olivat innostuneita. Taustalle laitoin rauhallista musiikkia. Lapset valitsivat itselleen värejä ja menivät istumaan pareittain. Työt lähtivät kaikilla hyvin käyntiin. Keskustelua ryhmässä oli paljon, ja rajasin sitä muutaman kerran. Yksi lapsista, kenellä on keskittymisen vaikeutta, taiteili täysin hiljaisuudessa, keskittyen omaan työhönsä. Häntä ei häirinnyt toisten keskustelu ja loppuvaiheella hänkin osallistui keskusteluun. Aikaa kuvalliseen työhön oli noin tunti. Noin puolessa välissä neljä lapsista toivoi pääsevänsä käytävälle tekemään temppeja siksi aikaa, kun heidän työnsä kuivui. Annoin aktiivisille lapsille luvan ja hetken päästä he tulivatkin jo takaisin jatkamaan työtään. Osa vielä viimeisteli kuvaa, muiden siivotessa paikkoja. Kaikki saivat työnsä tehtyä juuri ja juuri ajallaan. Asetuimme ringiin pöydän äärelle. Jokainen sai halutessaan laittaa työnsä esille ja kertomaan siitä.

Tutun ryhmän kesken tuli hieman kinaa siitä, ketä saisi esitellä työnsä viimeisenä. Pääsimme tästä kuitenkin sopuun ja työt esiteltiin vuorotellen. Omista taidetöistä kertominen oli vähäsanaista, mutta jokainen sanoi kuitenkin jotain. Icehearts merkitys näkyi muun muassa sillä, että yksi lapsista oli taiteillut Icehearts-logon. Kaksi lasta, jotka olivat valmiiksi suunnitelleet työnsä, esittelivät

sen viimeisenä. Työ oli tehty yhteistyönä. Siinä oli kummankin taulussa hevonen ja keskellä puolikas sydän. Kun nämä työt yhdistyivät, muodostui siitä täysinäinen sydän. Tämä työ sai paljon kehuja muita lapsilta. Työt jätettiin vielä yöksi kuivumaan luokkatilaan ja lapset saivat viedä työnsä kotiin seuraavana päivänä. Osa suunnitteli antavansa taulun joululahjaksi.

Kuva 5. Valmiita tauluja.

7.6 Lasten oma arviointi

Lasten arviointi on kysytty yhden taidetuokion päätteeksi. Kysyin heiltä kysymyksiä ja he saivat vastata peukulla. Peukku ylös, sivulle tai alas. He saivat myös halutessaan kommentoida sanallisesti. Osalla lapsista lukeminen ja kirjoittaminen on vaikeaa, joten peukkuarviointiin kaikki pääsivät mukaan.

Kysymys	Peukku ylös	Peukku keskelle	Peukku alas
Millainen fiilis sinulla on, kun näet, että viikkosuunnitelmassa on taiteilua	4	3	
Millainen fiilis sinulla on taidetuokion aikana?	7		
Millainen fiilis sinulla on taidetuokion jälkeen?	2	4	1
Onko kuvasta helppo kertoa muille ryhmän jäsenille?	1	3	3
Taiteiletko kotona tai jossain muualla, kuin Iceheartsissa?	6	1	
Onko taideryhmä vahvistanut teidän (Icehearts-lasten) yhteenkuuluvuutta?	4	3	
Haluatko jatkaa taiteen tekemistä Icehearts-ryhmän kanssa?	7		

Lasten arviointiin varmasti vaikutti osittain se, miten muut ympärillä vastasivat. Kaikilla lapsilla oli hyvä fiilis taidetuokion aikana. Taidetuokion jälkeen peukut jakaantuivat. Tähän sain lapsilta kommentteja: ”Tylsää, ku loppuu”, ”Alkaa väsyttää”, ”Taideteos ei onnistunut”, ”Täytyy siivota”.

Kuvasta kertominen on lapsille ollut välillä vaikeaa ja he ovat olleet vähäsanaisia. Tähän kysymykseen he antoivat myös kommentteja: ”Vaikee selittää”, ”Yksinkertaista työtä olisi helpompi selittää”, ”On kiusallinen olo”, ”Kaikki tuijottaa”.

Kyselyn perusteella kaikki lapset haluavat jatkaa kuvataideryhmää, ja he taiteilevat innokkaasti myös kotona. Suurinta osa taideryhmä on vahvistanut yhteenkuuluvuuden tunnetta osana Icehearts-joukkuetta.

7.7 Yhteenveto kuvataideterapeutisesta, ennaltaehkäisevästä toiminnasta tuloksineen

Lapset ovat osallistuneet kuvataideryhmään vapaaehtoisesti. Ryhmä on koontunut osana Icehearts-toimintaa, eikä siihen ole tarvinnut erikseen ilmoitautua. Uuden lapsen tullessa toimintaan, olemme kerranneet myös kuvataideryhmän säännöt ja tavat uudelleen koko ryhmälle.

Kuvataideterapeuttista menetelmää voidaan soveltaa esimerkiksi erilaisten sairauksien tutkimisessa, ennaltaehkäisyssä ja hoidossa (Hautala & Honkanen, 2012, s. 113). Kuvataideterapeuttisen toiminnan tavoitteita Icehearts-joukkueella on ensisijaisesti tunteiden tunnistaminen, rakentavien ilmaisutaitojen oppiminen ja sosiaalisten taitojen kehittäminen. Näitä asioita harjoitellaan kuvataidetuokioiden aikana ryhmäläisiltä ja ohjaajalta saadun palautteen perusteella. Tavoitteena on etenkin tukea lasten henkilökohtaista kasvua ja itsetuntemuksen ymmärtämistä.

Lapset ovat oppineet kuvataideterapeuttisten tuokioiden aikana arvioimaan omia tunteitaan ja puhumaan niistä. Lapset ovat oppineet kuuntelemaan, kannustamaan ja tsemppaamaan toisiaan. He ovat kohdanneet vaikeita tilanteita työn tekemisen ja sanoittamisen aikana, mutta ovat kuitenkin uskaltaneet kertoa jotain omasta työstään. Tuokioiden jälkeen tämä on näkynyt fyysisen levottomuuden vähenemisenä sekä rauhallisena olemuksena. Lapsien keskinäiset välit näyttävät tiivistyneen ja pienet kinastelut ovat vähentyneet.

7.8 Kuvataideterapeuttisen menetelmäprosessin jatko Icehearts-joukkueessa

Mikäli kaikki menee jatkossa suunnitelmien mukaan, meillä on Icehearts-joukkueen kanssa yhteistä tulevaisuutta jäljellä vielä noin kymmenen vuotta. Tähän aikaan mahtuu lapsen elämässä isoja muutoksia ja nivelvaiheita lapsesta aikuisuuden kynnykselle. Olen etuoikeutetussa asemassa saadessani seurata ja olla osana näiden lasten kasvua ja kehitystä. Teen kaikkeni sen eteen, että heillä olisi tulevaisuudessa valmiuksia toimia hyvinvoivana yhteiskunnan jäsenenä. Yhtenä muotona sen onnistumiselle pidän kulttuurin ja liikunnan hyvinvoinnin näkökulmaa, sekä kasvua turvallisen aikuisen ja yhteisön kanssa. Kuvataide pysyy varmasti vahvana osana Icehearts-joukkueen toimintaa ja josain vaiheessa sitä voidaan käyttää mahdollisesti myös yksilöterapeuttisena muotona. Icehearts-joukkue toivoo myös jatkoa kuvataiteen tekemiselle. Ku-

vataideterapeuttisissa tilanteissa syntyy henkilökohtaisia prosesseja ja ne jatkuvat toimintaan osallistuvan lapsen mielessä ja siirtyvät sitä kautta arjen toimintoihin vahvistaen hyvinvointia (Hautala & Honkanen, 2012, s. 57).

8 OMA POHDINTA

8.1 Eettinen pohdinta

Tutkimuseettiset periaatteet ohjaavat tutkimuksen toteutusta niin, että se on eettisesti kestävä, luotettava ja kunnioittaa tutkimukseen osallistuvia henkilöitä. Icehearts ry on myöntänyt tutkimusluvan ja tutkimukseen osallistuvien lapsien vanhemmilta on myös kysytty lupa. Lupaa tutkimukseen osallistumisesta on pyydetty anonymiteetin takaamisella, eikä tutkimukseen osallistuvia lapsia voi opinnäytetyön kuvusta tunnistaa. Eli kaikki tiedot käsitellään ja julkaistaan siten, ettei yksittäisiä henkilöitä voida opinnäytetyön perusteella tunnistaa. Plagiointia, aineiston manipulointia tai muiden tekijöiden ansioiden vähättelyä ei opinnäytetyössä ole tapahtunut. Opinnäytetyössä en ole käsitellyt sellaista tietoa omanani, joka on lainattu jostain olemassa olevasta lähteestä.

Opinnäytetyön lähtökohtana on ollut kehittää lapsille mielekästä tekemistä Icehearts-toimintaan, joka edesauttaa heidän hyvinvointiaan. Lapset ovat tuoneet omaehtoisesti esille kiinnostuksen taiteen tekemiseen, ja taiteilevat aina, kun siihen on tilaisuus. Meidän toiminnassamme on aina saatavilla paperia ja erilaisia kyniä. Lapset olivat innokkaita aloittamaan kuvataideterapeuttisen taideryhmäyöskentelyn ja haluavat sitä opinnäytetyön valmistumisen jälkeenkin jatkaa. Taiteilusta on tullut yksi toimintamme osa-alueista.

Olen pitänyt huolen, että kuvataideryhmässä mahdollisesti annetut aiheet ovat lapsille turvallisia. En ole ottanut liian tunnepitoisia aiheita, vaan pitänyt taiteen tekemisen hauskana ja iloa sekä onnea tuovana elementtinä. Toki kaikki tunteet kuuluvat taiteen tekemiseen ja jokainen kokee ja tuntee omalla tavallaan.

Tuen ja lohdutan suruissa ja iloitsen vierellä heidän kanssaan. Minulla on yhteistä aikaa näiden lasten rinnalla kulkijana vielä monta vuotta, eikä meillä ole mikään kiire. Näin kuvataideterapeuttinen ryhmäkin jatkuu, samalla meitä yhdistäen.

Lasten osallistuminen Icehearts-toimintaan ja sitä kautta kuvataideterapeuttiseen työskentelyyn on vapaaehtoista. Icehearts-toimintamallin mukaan kuitenkin toivomme, että lapsi tulee toimintaan ja häntä kannustetaan kotoakin käymään toiminnassa aktiivisesti. Huomioin lasten lähtökohdat, haasteet ja taidot toimintaa suunnitellessani. Lapsen on hyvä kokea onnistumisen ohella myös pettymyksiä. Pettymysten ja epäonnistumisten kautta lapsi oppii sinnikkyyttä sekä pettymyksen sietokyky lisääntyy.

8.2 Oma ammatillinen kasvuni

Kuvataiteen tekeminen Icehearts-joukkueen kanssa on antanut uuden toiminnan liikunnallisen toimintakulttuurin rinnalle sekä tukea lasten hyvinvointiin. Oma kasvu kuvataideterapeuttisen menetelmän ohjaajana on kehittynyt vuosien varrella ja toiminnan ohjaaminen on alkanut tuntua hyvältä. Toiminnan tavoitteita on helppo määrittää tarpeen ja lasten elämäntilanteen mukaan. Olen huomannut, ettei kuvataideterapeuttisen menetelmän ohjaaminen vaadi erityislahjakkuutta, vaan kyse on läsnäolosta, kuuntelemisesta sekä vuorovaikutuksesta. Olen myös hyväksynyt, että taiteen tekeminen lapsiryhmän kanssa voi olla osittain kaotista, ja se kukoistaa, kun virheet ja erehdykset sallitaan. Sekä toiminnalliset, että luovat menetelmät ovat tulleet luontevaksi tavaksi tukea lasten osallisuutta ja tehdä iloa tuottavia asioita yhdessä. Haluan jatkossakin innostua ja innostaa lapsia käyttämään luovia menetelmiä arjen hyvinvoinnin tukena.

Toivon, että tämän opinnäytetyön myötä tuon taiteen hyvinvoinnin kulttuurin muidenkin Icehearts-kasvattajien tietoisuuteen. Tämän menetelmän ottaminen osaksi toimintaan ei vaadi suuria ponnisteluja tai taidemateriaalien haalimista, koska suurin osa kasvattajista toimivat koulujen tiloissa. Aina ei tarvita

erikoisammattilaisia tai työpaikan ulkopuolisia henkilöitä järjestämään luovaa toimintaa, vaan sitä voi jokainen toteuttaa.

Opinnäytetyöprojekti on ollut haastava. Haastavinta oli kirjoitustyön aloittaminen. Sen käynnistyttyä kirjoittaminen sujui loppua kohden paremmin. Toiminnallinen osuus on ollut kaiken puolin mielekäs ja toimiva.

8.3 Tulevaisuuden visiot

Kuvataideterapeuttinen menetelmäosaaminen luo tulevaisuuteen uuden toimintamallin, jota voi käyttää monessa sosiaali- ja terveysalan työssä. Se soveltuu vauvasta ikäihmisiin ja kaikille siltä väliltä. Toivon, että voisin käyttää kuvataideterapeuttista menetelmää myös Icehearts-työn ulkopuolella esimerkiksi kerhotoimintana yksinäisyyden tai kiusaamisen ennaltaehkäisyn teemoilla.

Icehearts-toiminnassa kuvataideterapeuttista menetelmää voisi käyttää esimerkiksi vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen syventämiseen. Myös erilaisia teemoja voidaan käsitellä kuvan ja kuvataiteen avulla. Nämä tulevaisuudenvisiot ovat vielä harkinnassa ja haaveissa ja toteutuvat mikäli ovat toteutukseen.

LÄHTEET

Aalto-Setälä, T., Huikko, E., Appelqvist-Schmidlechner, K., Haravuori, H. & Marttunen, M. (2020). Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa. THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-547-6>

Appelqvist-Schmidlechner, K. & Kekkonen, M. (2020). THL, Icehearts-pitkitäistutkimus.

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu. (2022). Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelurakenne. www.eduskunta.fi

Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä - Icehearts. Haettu 13.9.2024 osoitteesta <https://www.icehearts.fi/>

Ferretti, N., Svacina, G., Vesela, V., Villante, C., Volpi, ilario & Wallenius, M. (2024). Voimauttavat yhteisöt. Printek Oy

Hautala, P.-M. & Honkanen, E. (2012). Kuva Kantaa. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Hiilamo, H., Kivipelto, M., Moisio, P., Mukkila, S., Nykänen, E., Ollonqvist, J., Peltoniemi, J., Saikku, P., Tervola, J., Tuovinen, A.-K. & Virrankari, L. (2023). Työpaperi 45/2023. Hallitusohjelman mukaisten sosiaaliturvan leikkausten vaikutukset vuoteen 2027. THL.

Hilli, P. (2017). Icehearts-joukkueen investointilaskelma.

HYTE-toimintamalli 7 / 2023. Haettu 21.10.2024 osoitteesta <https://www.julkari.fi/>

Icehearts. (2024). Haettu 10.8.2024 osoitteesta <https://www.icehearts.fi/>

Jones, P. (2004). The arts therapies: A revolution in healthcare. London-Routledge <https://doi.org/10.4324/9780203308066>

Karvonen, S., Kestilä, L. & Saikkonen, P. (2022). Suomalaisten hyvinvointi 2022. Haettu 24.10.2024 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-996-2>

Keltikangas-Järvinen, L. (2010). Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY.

Lapsen ääni 2023. (2023). Pelastakaa lapset

Lassander, M. & Karila-Hietala, R. (2015). Nuoren mielen ensiapu. Suomen Mielenterveysseura.

Lasten Taide. Haettu 15.11.2024 osoitteesta <https://www.sovellattaidetta.fi/lasten-taide/>

liikuntaneuvosto, V. (2022). Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa, LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. www.liikuntaneuvosto.fi

Lukusali - Talentia. Haettu 11.11.2024 osoitteesta <https://talentia.lukusali.fi/index.html#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Mielenterveystalo. (2024). Haettu 6.11.2024 osoitteesta <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/lapsen-ja-vanhemman-vuorovaikutuksen-omahoito-ohjelma/mita-vuorovaikutus>

Niemelä, M. & Vartiamäki, T. (2010). Icehearts, koulun kyljessä. Arkmedia Oy.

Niemistö, R. (2012). Ryhmän luovuus ja kehitysehdoit | Ellibs Library. Haettu 5.11.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789524959810>

Rankanen, M., Hentinen, H. & Mantere, M.-H. (2007). Taideterapian perusteet. Duodecim.

Rehtorit kertovat mielenterveysongelmien näkymisestä kouluissa - MTVuutiset.fi. Haettu 21.10.2024 osoitteesta <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/todella-huolestuttavaa-rehtorit-kertovat-lasten-mielenterveysongelmien-lisaantymisesta-kouluissa/8986540#gs.gyv9fc>

Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (2013). Ketä kiinnostaa? lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Gaudeamus.

Ruutu, P. & Jahnukainen, M. (2024). Koulussa koetut paineet ja koulunkäynnin keskeytyminen - nuorten monien maailmojen näkökulma. Helsingin yliopisto

Salasuo, M. (2025) Yhdessä ja suurella sydämellä. Suomen Icehearts ry:n vaiheita vuosina 2013–2022 [Käsikirjoitus]. (Julkaistaan helmikuussa 2025).

Seeskari, D. (2004). Lasten ja nuorten taideterapia, kasvamisen voimavara. [Daniela Seeskari]. Lasipalatsi

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17 TAITEESTA JA KULTTUURISTA HYVINVOINTIA. (2010). www.stm.fi

SOS-Lapsikylä - tukea lapsille, nuorille ja perheille. Haettu 12.10.2024 osoitteesta <https://www.sos-lapsikylya.fi/>

Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen - Sosiaali- ja terveysministeriö. Haettu 24.10.2024 osoitteesta <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>

THL. (2024). Haettu 3.11.2024 osoitteesta <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi / Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Haettu 30.8.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789520400118/laadullinen-tutkimus-ja-sisallonanalyysi>

Turkka, I. & Turkka, V. (2008). Ichearts, Joukkue kasvun tukena. PS-kustannus.

Tyttöjen oikeudet Suomessa Tilanneanalyysi 2024. (2024). Plan International

Vilka, H. (2021). Tutki ja kehitä | Ellibs Library. PS-kustannus. Haettu 5.11.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523701731>